

**«Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы
Білім беру бағдарламалары орталығы**

**ТІЛДІК ТӨРТ ДАҒДЫ БОЙЫНША
БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ТАПСЫРМАЛАРЫ**

Оқу-әдістемелік құрал

УДК 373 (072)
ББК 74.268.1 Қаз
Қ 74

Пікір жазғандар:

Құрман Н.Ж. – *п.ғ.н., М.В. Ломоносов атындағы ММУ Қазақстан филиалы,*
Дәулеткереева Н.Ж. – *п.ғ. кандидаты*

Ақсұлу ҚҰЛМАҒАМБЕТОВА

Тілдік төрт дағды бойынша белсенді оқыту тапсырмалары, оқу-әдістемелік құрал. — 2014. - 54 б.

ISBN 978-601-7239-83-1

Бұл әдістемелік құралдың алғашқы бөлімдерінде тілдік дағдылар туралы жалпы түсініктемелер берілген. Оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамытуға арналған белсенді оқыту тапсырмаларының түрлері де ұсылынып отыр. Тапсырмаларды бірінші (оқыту тілі қазақ тілі) және екінші тілдерді (оқыту тілі орыс тілі) оқытуда қолдануға болады. Тапсырма мазмұнын оқушылардың тілдік деңгейіне сай түрлендіріп отыруға болады. Сонымен қатар бұл құралды бастауыш және жоғары сынып мұғалімдері де қолдана алады.

УДК 373 (072)
ББК 74.268.1 Қаз

ISBN 978-601-7239-83-1

© «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ
«Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы, 2014

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз	4
I. Тілдік төрт дағды туралы жалпы түсінік.....	5
II. Белсенді оқыту тапсырмалары	20
1. Жануарлар	20
2. Саяхат	24
3. Ауа райы.....	27
4. Ғылыми фантастика	29
5. Қоршаған орта	32
6. Салауатты өмір	37
7. Көңіл-күй.....	43
8. Тағамдар	49

Алғы сөз

*«Жан дүниесінде тіл үйрену басты жұмыс емес,
жанама жұмыс болғандықтан, бала әуелі
тәжірибеге талпынып, нәрсемен танысып,
сонан кейін сол нәрсе туралы сөйлесін,
тыңдасын, жазсын, оқысын, тілге үйренсін».*
Ж. Аймауытов

Әлемдік тәжірибе бойынша тілді тиімді меңгерту төрт дағды арқылы жүзеге асырылады. Оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдылары коммуникативтік дағдылар болып табылады. Аталған дағдылардың әрқайсысының өзіне тән ішкі дағдылары мен оны үйрету жолдары, яғни ерекшеліктері бар. Сабақты аталған дағдылар ерекшелігін ескеріп құру, тілді тиімді меңгеруге септігін тигізеді. Коммуникативті дағдыларды басшылыққа алып оқыту функционалды сауаттылықты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Грамматикалық білім тілдік төрт дағдыны қалыптастыру барысында жүзеге асып отырады. Оқушының әдеби тіл нормаларын дұрыс және орынды қолдана білуіне үлкен мән беріледі. Ал лексикалық тақырыптар белгілі бір тақырыптар аясында оқушылардың сөздік қорын байыта отырып, сөздердің мағынасын түсінуге, мақсатқа сай орынды қолдануын жүзеге асырады.

Бұл әдістемелік құралды жазудағы мақсат — мұғалімдерге тілдік дағдыларды меңгертуде әдістемелік жағынан көмек көрсету. Аталған дағдылар туралы ақпараттар Кэмбридж басылымдары «The TKT course» (Cambridge University Press, 2011) және терминдерге анықтама «The TKT glossary» (UCLES, 2011) кітаптарынан алынды. Бұл кітаптарда айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым туралы негізгі түсініктер мен оны ұйымдастыру жолдары берілген. Сонымен қатар осы дағдыларды меңгертуге арналған сабақ үлгілер мен белсенді оқыту тапсырмалары ұсынылып отыр.

Жазылым, оқылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын сипаттау барысында қазақ тілінің тілдік ерекшелігі және қолданыстағы терминдері ескеріліп, аударылды.

I. Тілдік төрт дағды туралы жалпы түсінік

Айтылым дегеніміз не?

Айтылым тілдік төрт дағдының бірі және ол жазылым сияқты продуктивті дағдылар қатарына жатады. Яғни тілді қабылдап үйренуден гөрі оны қолдану, сөйлеу көрініс тауып отырады. Қарапайым тілмен айтқанда, айтылым дегеніміз — өзге адамдармен қарым-қатынасқа түсу барысында ойымызды жеткізу үшін тілдік бірліктерді қолдану.

Сөйлесу барысында кейбір біз әрекеттерді жиі қолданамыз және олардың тізімі төмендегідей:

1. Сөздерді дыбыстау
2. Сұрақтарға жауап беру
3. **Интонацияны** қолдану
4. Бірнәрсені түсінбеген жағдайда **түсіндіріп беруді өтіну**
5. Сөйлеген сөзін **бақылау** және өзін-өзі түзетіп отыру
6. Пікірталасқа қатысу
7. Сөйлеу барысында **қажетті стильді қолдану**
8. Диалогқа қатысу (әңгімеге араласу)
9. Адамдармен **сәлемдесу**
10. Сөйлеу сөзін жоспарлау (презентация жасау барысында)
11. Жест, мимиканы қолдану
12. Ақпаратты сұрау немесе айту
13. Грамматикалық тұлғаларды қолдану
14. **Сөз және сөйлем екпінін** қолдану
15. Сөйлеуші сөзін аяқтаған кезде, кезек алып сөз бастау
16. Оқиғаларды баяндап беру
17. Тілді сауатты қолдану
18. **Сөйлемді қайта құрастыру (перифраза)**, яғни бірнәрсені айтып берудің басқа жолын қарастыру.
19. Сөйлеушінің сөзін бөлу
20. Сөйлеу барысында **кідіріс жасап отыру**

Жоғарыда айтылған тізімнен шығатын **айтылымның ішкі дағдылары** мынадай:

- Грамматиканы, сөздерді және **қарым-қатынасқа түсу функцияларын** (*қарым-қатынасқа түсу себебі мен мақсаты, мысалы: сәлемдесу, кеңес беру, кешірім сұрау, т.б.*) қолдана білу;
- Сөйлеу барысында қажетті стильді қолдана білу;
- Сөздерді **дыбыс үндестігінің** ерекшелігіне сай айта білу;
- Вербальді емес тілді қолдана білу (ым-ишара, мимика);
- **Мәтін түрлерін** (*жаранама, хат, мақала*) жаза білу;
- **Ауызша флуенттілік** (*нормаға сай жылдамдықта, аздаған кідіріспен, қайталаулармен өзін-өзі түзете отырып сөйлесе білу және дыбыс үндестігін табиғи түрде қолдана білу*);
- Интерактивті стратегияларды (*сөйлесу барысында адамдарды қызықтырып, тілдесуге тартудың жолдарын білу*) пайдалана білу.

Айтылымның ерекшелігін білу мұғалімге оны терең дамытуға, әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып сабақты жоспарлауға мүмкіндік береді.

Айтылымды сыныпта қолдану

- Айтылым әртүрлі ішкі дағдыларды қамтиды. Оқушылардың айтылымдағы жетістігі олардың әрқайсысын практикалық жаттығулар арқылы дамыту арқылы көрініс табады. Яғни айтылымның белгілі бір аспектісіне назар аударып, практикалық

жұмыстарды жүйелі жүргізу арқылы оқушыларға көмектесуге болады. Мысалы: интонация, флуенттілік, сөздерді қолдана білу, т.б.

- Бастапқы уақыттарда айтылым дағдыларының көп бөлігін жаттықтыру барысында **бақылауға алынған практика** әдісі қолданылады. Ол жаттығуларға **сөздерді дауыстап айту**, қайталау және сөздерді жаттап айту (**есте сақтау**) сияқты әдістер жатады. Бұл оқушыларға сөздерді, олардың дыбысталуын, грамматиканы айтылым барысында сауатты қолдануға көмегін тигізеді. Сонымен қатар қолданып тұрған сөздерінің дұрыс екенін білу оларға сенім ұялатады. Бұл әдістен басқа **жартылай бақылауға алынған практика** және **еркін практика** сияқты әдістер бар. Оларды кесте арқылы салыстыра отырып түсініп көрелік.

<ul style="list-style-type: none"> • Бақылауға алынған немесе шектелген практикалық жаттығу – сабақ барысында оқушылар тілдік бірліктің белгілі бір түрін ғана қолдануды үйренеді. • Тілді сауатты қолдану үшін практикалық жұмыстар жүргізіледі. • Жаттығулар тілдің белгілі бір формасына ғана негізделеді. 	<ul style="list-style-type: none"> • Жартылай бақылауға алынған практикалық жаттығу – оқушыларға белгілі бір тілдік бірлікті қолданумен қатар өзге де форманы таңдау мүмкіндігі беріледі. • Тілді сауатты қолдану және қарым-қатынасқа түсу үшін практикалық жаттығулар ұйымдастырылады. • Тапсырма өмірге қажетті жағдаяттарға негізделеді. 	<ul style="list-style-type: none"> • Еркін практикалық жаттығулар – қарым-қатынасқа түсуге қажетті еркін практикалық тапсырмаларды қамтиды. • Тапсырмалар еркін сөйлеу тақырыптарына негізделеді
<ul style="list-style-type: none"> • Жаттығу -1 	<ul style="list-style-type: none"> • Жаттығу -2 	<ul style="list-style-type: none"> • Жаттығу -3
<p>Төмендегі сөйлемдерге ұнатамын және ұнайды сөздерін қойып, айтып көр!</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мен гүл өсіргенді ..... 2. Маған гүл өсірген .... 3. Мен шахмат ойнағанды ... 4. Маған балық аулаған 	<p>Сен үшін ең жақсы демалыс сәтін сипаттап айтып көр! Төмендегі сөздерді және болжалды келер шақ жұрнағын пайдаланып! -ар; -ер; -р.</p> <p>Мысалы: ...қыдырар едім, ...барар едім, ...көрер едім, суретке түсірер едім, ...саяхаттар едім, ...дем алар едім.</p>	<p>Қазір екі топқа бөлініп, «Мектеп формасы оқушы еркіндігін шектейді» деген тақырыпта пікірталасқа түсесіздер. Көк шаршыны суырып алғандар, «Иә, келісеміз» деп аргументтерін ұсынады, ал қызыл шаршыны суырып алғандар қарсы пікір айтып, өз дәлелдемелерін ортаға салады.</p>

- Бақылауға алынған жаттығуларда мұғалімде оқушы қателігін түзетіп отыра алады, себебі бұл әдістің мақсаты сауатты сөйлеуге үйрету. Флуенттілікті дамыту барысында оқушы қателігін бірден түзетпеген дұрыс. Солай жасаған кезде ғана оқушы өз ойын жеткізіп, коммуникацияға түсе алады. Ал кеткен қателіктерді жазып алып (әсіресе сыныпқа ортақ), жаттығудан кейін сыныппен бірлесе отырып түзетуге болады.
- Флуенттілікті жаттықтыру кезінде оқушылар сөйлеу тақырыбын өздері таңдай алады және оны дамытуға арналған жаттығулар жоба жұмысы, пікірталас, мәселені шешу, себебін анықтау сияқты тапсырмалардан тұрады. Бұл тапсырмалардың барлығы да оқушыларға жаңа ақпараттарды бір-бірімен бөлісуге және қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік береді.
- Тілді жаңадан меңгеріп жүрген оқушылар үйренген сөздерін айтылым кезінде қолдануда уақытты қажет етуі мүмкін. Кейбір сыныптар, әсіресе, жаңадан үйренушілер, үнсіздік кезеңін бастан өткереді. Сол себепті де бастапқы уақыттарда оларға тілді көбірек тыңдауға, үйренуге уақыт беріледі, яғни сабақ барысында үнсіз, жай ғана тыңдаушы ретінде отыруына рұқсат етіледі. Алайда олардың түсінген

түсінбегендігі ым-ишара қолдану арқылы тексеріліп отырады. Мысалы, егер оқушы түсінсе басын изейді, қолмен көрсетеді.

- Айтылымға арналған сабақ құрылымы төмендегідей:
  1. **Кіріспе:** сабақ тақырыбын таныстыру және сол сабаққа қажетті жаңа сөздерді немесе тілдік форманы үйрету.
  2. **Негізгі бөлім:** Жаңадан үйренген сөздерді немесе тілдік форманы жаттықтыруға арналған тапсырмалар. Бұл жаттығулар бақылауға алынған практикалық жұмыстардан бастап, жартылай бақылауға алынған практикалық жаттығуларды қамтуы мүмкін. Оның барлығы сынып деңгейі мен сабақ мазмұнына байланысты.
  3. **Бекіту бөлімі:** оқушыларға тақырып аясында еркін сөйлеуге және үйренгендерін қолдануға мүмкіндік беретін тапсырмалардан тұрады.

Айтылымды жаттықтыруға арналған сабақ үлгісі:

Сабақ мақсаты: Шаблонды сөйлем үлгісін пайдалана отырып, «Менің сүйікті ісім» тақырыбы аясында жаңа сөз тіркестері мен етістіктерді үйрету.

1-тапсырма. Суреттерге қарап, сөздермен танысып шығыңыз.

		
балық аулау	гүл өсіру	ән салу
		
сурет салу	суретке түсіру	Ән жазу

2-тапсырма. Алдыңғы тапсырмадағы сөздерді көп нүктенің орынан қойып, өз жұбыңызбен кезектесіп айтып көріңіз.

Менің сүйікті ісім – аң аулау.
Менің сүйікті ісім- .....

3-тапсырма. Тағы да жаңа сөздермен танысып шығыңыз.

 <p>шахмат ойнау</p>	 <p>коньки тебу</p>	 <p>тауда демалу</p>
 <p>кесте тігу</p>	 <p>волейбол (баскетбол) ойнау</p>	 <p>сөзжұмбақ шешу</p>

4-тапсырма. Енді жаңа сөздерді шаблонға қойып, жазып шығындар. Әр мысалға кемінде 5 сөз

Үлгі: Мен гүл өсіргенді ұнатамын.
 Сен нені ұнатасың?
 Мен гүл өсір + ған, ген + ды, ді ұнатамын.
етістік + қан, кен + ты, ті
 Мен..... ұнатамын.
 Мен..... ұнатамын.
 Мен..... ұнатамын.

Үлгі: Маған гүл өсірген ұнайды.
 Саған не ұнайды?
 Маған гүл өсір + ған, ген ұнайды.
етістік + қан, кен
 Маған..... ұнайды.
 Маған..... ұнайды.
 Маған..... ұнайды.

5-тапсырма. Төмендегі сұрақтарға жұбыңмен бірге жауап беріп көр!

1. Сенің сүйікті ісің не?
2. Сен нені ұнатасың?
3. Саған не ұнайды?
4. Сүйікті ісің несімен қызықты?

Жазылым дегеніміз не?

Жазылым **продуктивті дағдылар** қатарына жатады. Яғни продуктивті дағды дегеніміз тілді қолданып сөйлеу немесе жазу. Қарапайым тілмен айтқанда, жазылым хабарды қағаз бетіне түсіруді қамтамасыз етеді. Жазу арқылы коммуникацияға түсу үшін біз әріптер мен сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құрай алуымыз керек, ал сөйлемдерді топтастыру арқылы біздер өз ойымызды жеткізе аламыз.

Жазылым түрлеріне мыналарды жатқызуға болады: тізім жасау, құттықтау қағазы, электрондық хат, күнделік, хабарлама, әңгімелер, эссе және т.б.

Әр жазылымның өзіне сай ерекшелігі болады: жазу стилінің деңгейлері: **ресми** (ғылыми, іс қағаздар стилі) және **бейресми** (ауызекі сөйлеу сөздері, хабарламалар); қағаз бетінде орналасу тәртібі; ақпараттарды орналастыру реті; мәтіннің ұйымдастырылуы.

Жазылымның ішкі дағдыларын екі топқа бөліп қарастыруға болады. Біріншісі – **сауаттылық**, ал екінші тобы – **идеяны (ойды) жеткізе білуі**.

Сауаттылыққа қатысты дағдылар:

1. Орфографиялық қатесіз жазу;
2. Әріптерді дұрыс және қосып жаза білу;
3. Пунктуацияны дұрыс қолдану;
4. Қағаз бетіне дұрыс орналастыра білу;
5. Сөздерді дұрыс таңдай білу;
6. Грамматиканы дұрыс қолдану;
7. Сөйлемдерді дұрыс байланыстыра білу;
8. Абзацты (жаңа азат жолдан басталған, бір идеяға ғана негізделген көлемділеу жазылым бөлігі) дұрыс ұйымдастыра білу.

Идеяны жеткізе білуге қатысты дағдылар:

1. Стилді дұрыс таңдай білу;
2. Идеяларды жүйелі ұйымдастыра білу;
3. Мәтін түрлерінің ерекшеліктерін қолдана білу және мағынасын жеткізе білуде қажетті функцияларды пайдалана білу. Функцияларға баяндау, шағымдану, өтініш білдіру, алғыс айту, қысқарту (*бірнеше сөздермен негізгі идеяларға тоқталу*), қорытындылау жатады

Жазылымда қарастырылатын тағы да бір екі аспект- **үйлесімділік пен жүйелілік**.

Үйлесімділік дегеніміз сөйлеу және жазу тілінде грамматикамен сөздердің логикалық үйлесімде болуы. Ал **үйлесімділік құралдарына** үстеулер (кейін, сосын, келесі); есімдіктер (ол, сол, бұл.); шылаулар (дегенмен, әйткенмен, себебі), т.б. жатқыза аламыз.

Жүйелілік дегенге келетін болсақ, ол оқырманға түсінікті болу үшін жазу тіліндегі идеялардың жүйелі және логикалық дұрыс байланыста болуы.

Сыныпта белгілі бір жазылым тапсырмасын толық орындау үшін бірнеше қадамдар жасалады:

1. Әуелі жазғың келетін нәрсенің мақсатын анықтап алу (тақырып, идея, оқырман, стиль, жанр).
2. Ойыңды дұрыс жеткізуді жоспарлау.
3. Шимай нұсқасын (өзгертілуі мүмкін жазылым түрі) жазып көру.
4. Түзету (қателерді түзету және мазмұнын толықтыру).
5. Тексеріп шығу (сауаттылыққа тексеру және түзеу).
6. Дұрыс нұсқаны (екінші немес соңғы нұсқаны жазып шығу) жазу.

Жазылымды үйретудің бірнеше жолдары бар. Солардың ең бастылары **продуктивті жазылым және процесті жазылым**.

Егер үлгі беру арқылы жазылымды үйретсек, мұны продуктивті жазылым деп атаймыз. Яғни оқушыларды жазылым түрлерінің үлгісімен таныстырып, мәтінмен жұмыс жасатуы керек. Белгілі бір жазылым мәтіні, оның мазмұны, лексикасы, стилі және құрлымымен таныстырып, талдау жасату керек. Сонымен қатар үлгілер оқушыға қалай жазуы керек туралы идеяны да береді.

Ал егер де мұғалім оқушыларға жазылымның барлық қадамдарымен жұмыс жасауды қамтамасыз етсе, бұл процесті жазылым деп аталады. Толығырақ айтқанда, оқушыларға тақырыпты талқылаудан бастап, жазылымды жоспарлау, алғашқы нұсқасын

жаздырту, түзету, тексеруге, соңғы нұсқасына дейін орындата отырып, белгілі бір мәтінді құрастырту. Бұл оқушыларға жазылымның әртүрлі аспектілерін кез келген уақытта жаза білуге дағдыландырады. Мысалы, жоспарлау кезеңінде идеяларды ойлап табады және ұйымдастырады, алғашқы нұсқасын жазу кезеңінде өз ойларын жеткізу үшін қажетті сөздерді, сөйлем құрылымдарын іздейді, түзету және тексеру кезеңінде жазылымның ұйымдастырылуы, сауаттылығы, ондағы идеяларды бағалайды, яғни өз жұмысының артықшылығы мен осал тұстары туралы ойлануға мүмкіндік береді.

Абзацты жазуға негізделген сабақ үлгісі

1. Оқушыларға төмендегі мәтін ұсынылады.

Сүт — адам организміне өте пайдалы сусындардың бірі. Құрамындағы кальций сүйектер мен тістердің дұрыс дамуына әсер етеді. Магний, калий, фосфор және натрий мөлшері басқа сусындармен салыстырғанда біршама жоғары. Цинк жыныс жолдарының ауруларының алдын алуға септігін тигізсе, йод қалқанша безінің жұмысын жақсартып, иммундық жүйеге әсер етеді. Майсыздандырылған сүт бірнеше диета түрінің негізі болып саналады. Себебі ол белоктар бай және аппетитті болдырмайтын қасиетке ие. Қорыта келе, сүт - адам денсаулығын нығайтатын бірден-бір қажетті тағам.

Мәтінді оқып шығып, төмендегі сұрақтарға жауап бер

1. Абзацқа тақырып болатын сөйлемді тауып көр және астын сыз.
2. Тақырыптық ойды қолдаушы сөйлемдер тауып, астын сыз.
3. Келтірілген мысалдар немесе фактілер болатын сөйлемдер қайсы?
4. Қорытынды сөйлемді тауып, астын сыз!

2. Мұғалім нұсқасымен салыстырады.

Сүт — адам организміне өте пайдалы сусындардың бірі. Құрамындағы кальций сүйектер мен тістердің дұрыс дамуына әсер етеді. Магний, калий, фосфор және натрий мөлшері басқа сусындармен салыстырғанда біршама жоғары. Цинк жыныс жолдарының ауруларының алдын алуға септігін тигізсе, йод қалқанша безінің жұмысын жақсартып, иммундық жүйеге әсер етеді. Майсыздандырылған сүт бірнеше диета түрінің негізі болып саналады. Себебі ол белоктар бай және аппетитті болдырмайтын қасиетке ие. Қорыта келе, сүт - адам денсаулығын нығайтатын бірден-бір қажетті тағам.

Абзац жазудың негізгі шарттары

- Мәтіндер негізінен бірнеше абзацтан тұрады
- Бір абзацта бір ой толықтай ашып жазылады
- Әр абзац тақырыптық сөйлемнен, қолдаушы сөйлемнен және қорытынды сөйлемнен тұрады.
- Тақырыптық сөйлем – абзацтың негізгі идеясын көрсетеді
- Қолдаушы сөйлемдер – тақырыптық сөйлемдегі ойды ашатын сөйлемдер
- Қорытынды сөйлем – абзацтағы ойды қорытындылайтын сөйлем
- Сонымен қатар, ойды толықтыру үшін деректер мен мысалдарды да қосуға болады.
- Ең бастысы абзац жаңа азат жолдан басталып жазылады.

Мысалы:

Тақырыптық сөйлем:

1. Майлы тағамдар асқазанға зиян.

Қолдаушы сөйлемдер:

2. Тағам ретінде оларды көп қолдану оның бұзылуына әкелуі мүмкін.
3. Кейбір жағдайларда семіздікке әкеліп соқтырады
4. Сонымен қатар, жүрек-қан тамырларына да әсері бар

Қорытынды сөйлем:

5. Денсаулықты күтудің ең басты жолдарының бірі – майлы тағамдарды аз қолдану

3. Ұсынылған тақырыптық сөйлемдерді қолдана отырып, бір абзац құрастырады.

<p>Тақырыптық сөйлем: 1. Жемістер мен көкіністердің пайдасы өте көп</p> <p>Қолдаушы сөйлемдер: 2. 3. 4.</p> <p>Қорытынды сөйлем: 5.</p>	<p>Тақырыптық сөйлем: 1. Жемістерді сақтаудың түрлі әдістері бар</p> <p>Қолдаушы сөйлемдер: 2. 3. 4.</p> <p>Қорытынды сөйлем: 5.</p>
<p>Тақырыптық сөйлем: 1. Темекі шегу денсаулыққа зиян.</p> <p>Қолдаушы сөйлемдер: 2. 3. 4.</p> <p>Қорытынды сөйлем: 5.</p>	<p>Тақырыптық сөйлем: 1. Денсаулықты нығайтудың бірнеше жолдары бар</p> <p>Қолдаушы сөйлемдер: 2. 3. 4.</p> <p>Қорытынды сөйлем: 5.</p>

Оқылым дегеніміз не?

Оқылым рецептивті (қабылдаушы) дағдылар қатарына жатады. Яғни оқылым дағдысы мәтінді жазу, айтуда гөрі, оған жауап қайтару немесе мақсатқа сай әрекет етуді білдіреді. Қарапайым тілмен айтқанда жазба тілдегі мәтінді түсіну. Ол үшін біз мәтін тілін сөздер деңгейінде, сөйлем деңгейінде және тұтастай мәтін деңгейінде түсіне алуымыз қажет. Сонымен қатар мәтінде берілген ақпараттарды түсіну үшін ғалам туралы білімімізді қолданамыз.

Оқылымның ішкі дағдылары:

Мазмұнын түсіну үшін оқу немесе көз жүгіртіп оқу (skimming) – мәтіндегі жалпы идеяны түсіну үшін тез оқып шығу.

Нақты ақпараттарды табу үшін оқу (Scanning) – мәтін ішіндегі ақпараттарды тауып алу үшін оқу, яғни ол үшін тұтас мәтінді түсініп оқу, мазмұнын білу маңызды емес. *Мысалы, мәтіннен қажет пайыздық көрсеткіштерді, жылдарды немесе қажетті сөздерді тауып алу.*

Детальді түрде оқу - әрбір сөздің мағынасын түсіну үшін мәтінді сөзбе-сөз оқу. *Мысалы, келісімшарттағы талаптарды немесе нұсқауларды түсіну үшін сөзбе-сөз оқимыз.*

Сөз мағынасын контекстен ажырату - мәтін ішіндегі таныс емес сөздің мағынасын түсіну (болжау) үшін, оның айналасындағы сөздер мен сөйлемге назар аудару.

Мәтін құрылымын түсіну – мәтін құрылымының ұйымдастырылуын түсіну. *Мысалы, кіріспе бөлім, негізгі бөлім, қорытынды бөлім.*

Болжай білу — оқылым тапсырмасы алдында қолданылатын тәсіл. Оқушылар мәтінді оқымас бұрын оның мазмұны мен көтеретін мәселесі жөнінде ойланып, талқылап көреді. Ол үшін олар мәтін тақырыбына, оған берілген суретке қарап болжай отырып, сол тақырыпта өз білімдерін қолданады. Бұл тәсіл мәтінді оңай түсінуге көмектеседі.

Мәтін түрлерін ажырата білу — әр мәтіннің өзіне тән ерекшелігін, ұйымдастырылуын, стилін ажырата білу. Мәтін түрлері: хат, мақала, жарнама, әңгімелер, поэма, құттықтау қағазы, ақпараттық брошюра, үнпарақ (листовка), хабарландыру, т.б.

Экстенсивті оқылым – үлкен көлемді мақала немесе шығармаларды (роман, әңгіме) оқу.

Интенсивті оқылым – мәтіндегі сөйлемдердің грамматикалық құрылымын, белгілі бір тақырыпқа арналған сөздерді талқылау үшін оқу. Мұндағы мақсат оқушылардың тілді дұрыс қолдана білудегі білімін арттыру.

Оқылым дағдыларын сыныпта қолдану

- Егерде оқушы жоғарыда аталған дағдыларды (оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым) өз ана тілінде меңгерген болса, онда оқушыға ол дағдыларды екінші тілде қолдану оңайға түседі. Оларды екінші тілде қалыптастыру көп жағдайларда қиынға түседі. Сол себепті төрт тілдік дағдыны әуелі ана тілінде қалыптастырған дұрыс.
- Мәтінді түсіну үшін оқушыларға өз білімдерін пайдаландыру мақсатында сабақтың кіріспе бөлімінде жаттығулар ұйымдастыруға болады. Жаттығулар мәтіндегі суретпен немесе тақырып мазмұнын болжаумен байланысты болу мүмкін. Сонымен қатар миға шабуыл жаттығуын да қолдануға болады, яғни тақырыпқа байланысты идеялар, сөздер немесе оқушылардың тәжірибесін тақтаға жазу, кейін оқып болған соң салыстыру.
- Сонымен қатар мәтін оқушылардың **жасына, тілдік** деңгейіне сай дұрыс таңдалуы қажет. Мазмұны қызықты етіп алынған мәтін оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Егер мәтіндегі сөйлем құрылыс тым күрделі болса, онда ол оқушыларға түсінуге тым қиын болуы мүмкін.
- Оқылымға арналған сабақ құрылымы төмендегідей:

Оқылым алдындағы тапсырма: мәтін тақырыбын ашуға бағытталған жаттығулар, сөздерді алдын ала үйрету, мәтін мазмұнын болжауға байланысты сұрақтар қою.

Оқылым тапсырмасы: әртүрлі оқылым дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар (сұрақтар). Алғашқы жаттығулар жалпы мазмұнын түсінуге бағытталса, кейінгі жаттығулар нақты ақпаратты табуға арналуы тиіс.

Оқылымнан кейінгі тапсырма: мәтінде көтерілген мәселеге, ақпараттарға байланысты талқылау сұрақтары. Мұндағы сұрақтар олар үйренген жаңа сөздерді, мәтінде кездестірген сөздерді қолдана отырып, жауап бере алатындай ұйымдастырылуы қажет. Сонымен қатар сұрақтар оқушылардың өмірлік тәжірибесімен де байланысып, өз көзқарастарын білдіруге мүмкіндік бере алатындай жасалуы керек.

Оқылым дағдысына арналған сабақ үлгісі:

Жаңа сөздер: байғазы, сәлемдеме, сарқыт, бата беру, құрметтеу, көрімдік.

Кіріспе сұрақтар:

1. Әдептілік, сыпайылық дегенді қалай түсінесіздер?
2. Әдет-ғұрып дегенді қалай түсінесіздер?
3. Мәтін не туралы болуы мүмкін?

Әдептілік пен сыпайылық әдет-ғұрпы

1. Екі қазақ кездесе қалғанда жасы кішісі жасы үлкеніне «Ассаламағалейкүм!» деп бірінші болып сәлем береді. Жасы үлкен кісі оған «Уағалайкүмассалам!» деп жауап қатады. Тек содан кейін ғана аман-саулық сұрасады. Бұлай сәлемдесу бірін-бірі тіпті танымайтын адамдар үшін де міндетті болып саналады.

2. Дала тұрғындарына тән әдептілік пен сыпайылық, кішіпейілділіктің бір көрінісі — үлкен кісінің есіміне әке (еке) сияқты жұрнақ сөз қосып айту. Мәселен, Қазбек — Қазеке, Диқан — Дәке, Бауыржан — Бауке сияқты айтылады.

3. Жас келіндер ер азаматты ерекше құрметтеудің белгісі ретінде күйеуінің жақын туысының атын атамаған. Күйеуінің әкесі мен шешесін ата, ене деп атаған. Күйеуінің іні-қарындастарын шырақ, гүлім, бауырым деп еркелете ат қоятын. Өзге туысқандарына да жаңа әрі жарасымды ат ойлап табатын.

4. Қазақтар екіқабат әйел мен жасы үлкен адамның алдын кесіп өтуді әдепсіздік санаған. Келіндер атасының, қайнағаларының көзіне түспеуге тырысқан.

5. Отағасы үйде жоқ кезде ересек ер адамның үйге түсуіне рұқсат етілмеген. Қазақ даласының мызғымас заңы, міне, осындай еді. Қазақтар үйге бас сұғар алдында қару-жарағын әрқашан сыртқа қалдыратын. Ал ханның алдына қамшы ұстап кіруге болмайтын.

6. Алыс сапардан немесе базардан қайтып оралған адам өзінің жақын туыстары мен көршілеріне әр түрлі сыйлықтар - базарлық ала келетін. Ауыл ақсақалдары тамақ үстінде үлкен табақтан жасы кішілерге асату жасайтын. Егер кімде-кім жаңа киім кие қалса, бағалы затқа ие болса, оған жақын туыстарының, дос-жарандарының байғазы беру әдет-ғұрпы болған.

7. Әйелдер үйде қалған балалары мен жақындарына мереке-тойларда болған жерлерінен сарқыт ала келетін. Яғни, үйде қалған адамдар сарқыттан дәм татып, өздерін тойда болғандай сезінеді. Қазақтарда көптен бері көрмеген жақын-туыстарына қымбат бағалы заттардан, қазы-қарта, сүр еттерден сәлемдеме беріп жіберу әдет-ғұрпы да болған. Сәлемдемені алған адамдар шын ниетімен разы болып, ізгі батасын беретін.

8. Дәстүрлі қазақ қоғамында жасы үлкен адамдарды құрметтеу рәсімі ежелден бар болатын. Ондай құрмет жасы үлкен кісінің қай рудан, қай жүзден, қай ұлттан екендігіне қарамай көрсетілетін. Олар барлық мерекелерде, жиын-тойларда құрметті орындарға, төрге шығарылады. Жиналыстарда олар елеулі рөл атқарады. Жастар олардың айтқан сөзін жерге тастамай, мүлтіксіз орындайтын. Жас жігіт үшін үлкен табақтан ақсақалдың өз қолынан ет асау ең жоғары марапаттың белгісі саналатын. Кіші іні үлкен ағаның рұқсатынсыз дастарқан басына өз бетінше ешқашан отырмайтын.

9. Жас адамның үлкен кісінің алдын кесіп өтуі көргенсіздік деп есептелінетін. Бұл ереже әйел адамның ер азаматтың алдын кесіп өтпеуіне де қатысты болатын. Жасы кішілердің жасы үлкендерге дауыс көтеруі барып тұрған әдепсіздік ретінде тыйым салынатын. Әңгіме үстінде жасы үлкен кісінің сөзін бөлуге ешқашан рұқсат етілмейтін. Жастар алыс жолға аттанарда не үй болып, шаңырақ көтерерде жасы үлкен ақсақалдардың алдынан өтіп, ақ батасын алатын. Қазақтар жасы үлкен әрі құрметті адамдардан мұндай батаны жауға аттанарда да тілейтін.

10. Қазақтарда бата беру әдет-ғұрпы кеңінен етек алды. Ол әрбір іске кірісер алдында міндетті саналатын. Бата поэтикалық тілмен жалпы жұртқа қарап тұрып беріледі. Онда бата беруші адам өзгелерге ізгі жақсылық, табыс тілейді. Батаны жасы үлкен адам немесе жолы үлкен қонақ беруі тиіс. Бата беруші бақытты өмір, материалдық байлық, әрбір істе табысты болуын тілейді. Бата екі қолды ілгері қарай жоғары созып, екі алақанды өзінің жүзіне қарата бұрып тұрып беріледі. Бата беру «әумин» деген сөзбен аяқталады. (материал <http://kk.wikipedia.org> сайтынан алынды.)

1. Төмендегі бөлім аттарын бөлім нөмірлерімен сәйкестендіріп көр! (Жалпы түсінік алу үшін оқу)

- a. Жас келіннің құрметі
- b. Бата – ізгі тілек белгісі
- c. Үлкеннің жолын кеспеу
- d. Жасы кішінің міндеті
- e. «Әке» сөзінің құрметі
- f. Дала заңы
- g. Сәлемдеме
- h. Үлкенге құрмет
- i. Сәлем - сөздің атасы
- j. Байғазы

2. Төмендегі сөйлемдерді оқи отырып, «шын» немесе «жалған» сөзімен жауап беріп көр! (Нақты ақпараттарды табу үшін оқу)

- a) Жасы үлкен кісі оған «Уағалайкүмассалам!» деп жауап береді.
- b) Күйеуі іні-қарындастарына шырақ, жарқын, айнаш, гүлім, бауырым деп еркелете ат қоятын.
- c) Ер азаматы үйде жоқ кезде ересек ер адамның үйге түсуіне рұқсат етілмеген.
- d) Ауыл қарттары тамақ үстінде үлкен табақтан жасы кішілерге асату жасамайтын.
- e) Әйелдер үйде қалған балалары мен жақындарына мереке-тойлардан сарқыт ала келетін
- f) Кіші іні үлкен ағаның рұқсатынсыз дастарқан басына өз бетінше ешуақытта отырмайтын.
- g) Әңгіме үстінде жасы үлкен кісінің сөзін бөлуге әрқашан рұқсат берілетін.
- h) Онда бата беруші адам ізгі жақсылық, табыс тілейді.

3. Тобыңмен талқылап, пікіріңді ортаға салып көр!

- a. Жоғарыда аталған әдет-ғұрыптардан өзіңе жақсы таныс үшеуін атап көр!
- b. Өзіңді таң қалдырған дәстүрлерді атап көр!
- c. Жас кіші үлкендердің алдында өзін қалай ұстауы қажет?
- d. Ата-әжелеріңе немесе жасы үлкен аға-апаларыңа қандай құрмет көрсетесің?
- e. Үлкенге құрмет көрсету не үшін қажет деп ойлайсың?

Оқылым дағдыларын қалыптастыруға арналған тапсырмалар үлгілері

Оқылымның ішкі дағдыларын қалыптастыру үшін белгілі бір тапсырма түрі таңдалады. Тапсырма түрлерін ұсынудағы мақсат біріншіден, оқылым дағдыларын терең қалыптастыруға мүмкіндік беру, ал екіншіден, оқушыны бір ғана тапсырма түрімен жалықтырып алмау. Төменде ұсынылған тапсырма түрлері «Reading, Skills for First Certificate» (Malcolm Mann & Steve Taylore-Knowles, 2003) оқулығынан мысал ретінде алынды.

Жалпы мазмұнын түсінуге арналған тапсырма түрлері

Мына тақырыптардың қайсысы мәтінге сәйкес келеді

- a) Джинсы шалбардың түрлері
- b) Джинсы шалбардың шығу тарихы
- c) Джинсы шалбар таңдаудың ерекшеліктері
- d) Таңдаулы джинсы шалбарлар

Төмендегі тақырыптарды абзацтармен сәйкестендіріп көр! Екеуі артық

- I. Қазақтың салт-дәстүрлері
  - II. Ұмыт болып бара жатқан тағамдар
  - III. Ас – құрмет, ас – мырзалық.
  - IV. Асты дайындау жолдары
  - V. Ұлттық тағам түрлері мен пайдасы
  - VI. Шет елден келген ас өнімдері
1. Абзац А -
  2. Абзац В -
  3. Абзац С -
  4. Абзац D -

Мәтіндерді оқып шық және оларға тақырып қойып көр!

А _____

Американың танымал диетологі, невропатолог Джонни Боуден денсаулыққа ең пайдалы 12 тағам түрін анықтады. Боуденнің айтуынша, ол адамды жүз жасқа жеткізетін тағамдардың тізімін жасаған. Сонымен, денсаулықты кеселден қорғайтын өнімдер мыналар: жидектер, асбұршақ, жаңғақ, қаймағы айырылмаған сиыр сүті, майлы балық, мал еті, жұмыртқа, орамжапырақ, алма, сарымсақ пен пияз, анар және көк шай.

Ә .....

Қазақ халқы асты жоғары бағалап, қадірлей білген. Сондықтан қазақтар адам қажеттіліктерінің ішінде тағамды жоғары қойған. Мал шаруашылығымен айналысқан ата-бабамыздың негізгі асы *ет пен сүт* болған. Сиыр, қой сүттерінен құрт, кілегей, қаймақ, ірімшік, сары май тағы да басқа тағамдар әзірлеген. Басқа тағамдарға қарағанда, сүттің алатын орны ерекше.

Б .....

Алма шырыны қан тамыр жүйесіне оң әсерін тигізетін темірге өте бай. Бұл қарапайым сусын тіпті ұзақ жылдар бойы темекі шегетін адамдардың өкпесінің жұмысын жақсартып, тыныс алуына жақсы әсер етеді. Құрамы С витамині мен органикалық қышқылға өте бай. Соның нәтижесінде ол аз калориялық қасиет көрсетіп, артық салмақ тастаймын деген адамдардың айырылмас досына айналған.

Нақты ақпаратты табуға арналған тапсырма түрлері

Төмендегі ақпараттарға дұрыстығына сай «шын» немесе «өтірік» сөзін қойып көріңіз

- I. Джинсы кейінгі уақытта гардеробтың негізгі элементіне айналған
- II. Шалбар таңдаудағы назар аударатын мәселенің бірі - мата сапасы
- III. Сізге шақ джинсы дем шығарған кезде қыспай, дұрыс отыруы керек.
- IV. Ұзындығы бойынша сізге шақ келген шалбарды алмаған дұрыс

Төмендегі сөйлемдер тұсына сәйкесінше «шын», «өтірік» және «айтылмаған» сөздерін қойып шық!

1. Елді татуластыруды, жақсыларды құрметтеуді, үлгілі, өнегелі қасиеттері мен артықшылықтарын, ел дәулетін қазақ кең дастарқаны арқылы көрсете білген.
2. Мал шаруашылығымен айналысқан қазақ тағамдарының негізгісі ет пен сүт болған.
3. Қазақ ерлері ет тағамдарын тұздаудың түрлі әдістерін білген.
4. Ет тағамдарын диета ретінде қолдануға болады.

Мәтінді оқып болған соң, төмендегі сұрақтарға «иә» немесе «жоқ» деп жауап бер

1. Музыка түрі интеллект дәрежесі мен адам мінезіне тікелей әсер етеді
2. Мұңайып жүретін рок сүйгіш адамдар мейірімді мен ақылды жандар болып шықты
3. Өзіне сенімді, көңілді жандар блюзды тыңдамайды.
4. Классика жанрындағы музыканы жоғары талғамды адамдар тыңдайды.

Егер расында Жер бетінде тек 100 адам өмір кешсе, оның 57-і Азиядан, 21-і Еуропадан, 14 кісі Американың екі континентінен, 8 адам Африкадан болушы еді. 52 әйел мен 48 ер кісінің 30-ы христиан, 23-і мұсылман болмақ. 100 адамның тек алтауы әлем байлығының 59%-ын иеленсе, 80 кісі нағыз кедей атана алар еді. 100 адамның 70-і жазу танымай, 50-і күнделікті аштықты көріп өмір сүрмек. 100 адамның тек біреуі жоғары оқу орнында оқыған болса, басқа 1 адам компьютерден сауатты болушы еді.

Таңертең аман-есен, сау болып ояңдыңыз ба? Ендеше сіз апта сайын көз жұматын миллион адаммен салыстырғанда бақыттысыз.

Егер сіздің күнделікті тұратын баспанаңыз, киетін киіміңіз, ішетін тамағыңыз болса, сіз әлемдегі тұрғындардың 75%-ына қарағанда бақытты жансыз.

Осы ақпаратты өз бетіңізбен оқи алсаңыз, сіз жазу танымаған 2 миллиард замандасыңызға қарағанда, әлдеқайда бақыттысыз.

Нақты ақпаратты табуға арналған сұрақтар (ашық сұрақтар):

1. Жер бетінде тек 100 адам өмір кешсе, Оңтүстік Америкадан нешеуі болар еді?
2. 100 адамның нешеуі әлем байлығының 59 пайызына ие болар еді?
3. 100 адамның нешеуі жазу танымаған болар еді?
4. 100 адамның нешеуі университетке түсіп, нешеуі компьютерден сауатты болар еді?

Таңертең аман-есен ояңсаң, қанша адамға қарағанда бақыттысың?

Мәтінді оқып шығып, келтірілген мысалдар факті әлде автор пікірі екенін тауып дәлелдейді.

Факті әлде көзқарас?

1) Қазақ халқы асты жоғары бағалап, қадірлей білген. Сондықтан қазақтар адам қажеттіліктерінің ішінде тағамды жоғары қойған.

- А) факт
- Б) көзқарас

2) Қай заманда, қалай айтылғанына қарамастан, халық асты құрметтеудің жолын, оны әзірлеудің көзін, ретін таба білген.

- А) факт
- Б) көзқарас

3) Ата-бабамыздың алып тұлғалы, батыр да дана болуының бір сыры осы болуы да әбден мүмкін.

- А) факт
- Б) көзқарас

Мәтіндегі сөздермен жұмыс

Мәтіннен мына сөздердің антонимін тауып көр!

1. Жалғыздық –
2. Ұялшақ –
3. Ой-өрісі төмен –
4. Өзіне сенімді емес –

Мына сөздердің мәтіннен синонимдерін тауып көр!

1. Мейірімді –
2. Сабырлы –
3. Еңбекқор –
4. Жалғыздықты таңдайтын –
5. қарым-қатынасқа оңай түсе алатын-

Бұл тапсырма алдында тор көз ішіндегі сөздерді жаңа сөз ретінде алып, үйретуге болады. Кейін оқушылар мағынасына сәйкес толықтырып отырады.

Мәтіндегі бос орындарды төмендегі сөздермен толықтырып көр!

Қазіргі таңда белгілі бір 1_____жеделдету үшін сөздердің графикалық 2_нұсқалары жиі қолданылады. Кез келген 3_____қысқартулар бар және оларды 4_____тұрмыста жиі қолданамыз. Әсіресе, 5_____арасында кеңінен танымал болған 6_____желілерде, смс хат алмасу барысында 7_____кеңінен пайдаланылады. Қысқартуларды қолдана 8_____, біз уақытты үнемдейміз. Кез келген 9_____аз уақытта тез түсіндіруге 10_____. Дегенмен, мектеп мұғалімдері қысқартуларды 11_____өз ана тілін 12_____, жастар қысқартуларды қолдана отырып, әдеби тілден және 13_____жазудан алыстайды деп есептейді. Бір топ британдық 14_____арнайы зерттеу барысында осы 15_____тілін қолданатын мектеп оқушылары 16_____сауатты жазудың төмендегендігін 17_____. Сіз қалай ойлайсыз? Қысқартуларды қолданған дұрыс па?

<i>Агент</i>	<i>арасында</i>	<i>әлеуметтік</i>	<i>байқайды</i>	<i>болады</i>
<i>ғалымдар</i>	<i>жастар</i>	<i>күнделікті</i>	<i>қарым-қатынасты</i>	
<i>қысқартылған</i>		<i>қысқартулар</i>	<i>қолдану</i>	<i>құрметтемеу</i>
<i>нәрсені</i>		<i>отырып</i>	<i>сауатты</i>	<i>тілде</i>

Мәтіндегі немесе мәтін абзацтарындағы негізгі идеяларды табу

А мәтініндегі ең басты мәселе не?

1. Адамды жүз жасқа жеткізетін тағамдар тізімі
2. Денсаулықты кеселден қорғайтын өнімдер
3. Жидектер ең пайдалы өнім

Ә мәтініндегі ең басты ой не?

1. Қазақ халқы асты жоғары бағалап, қадірлей білген
2. Ата-бабамыздың негізгі асы - ет пен сүт
3. Сүттен жасалатын тағамдар денсаулыққа өте пайдалы

Б мәтініндегі негізгі ойды беретін сөйлем

1. Алма шырыны темірге өте бай.
2. Темекі шегетін адамдардың өкпесінің жұмысын жақсартады
3. Құрамы С витамині мен органикалық қышқылға өте бай.

В мәтініндегі негізгі ойды беретін сөйлем

1. Банан жемісін ұната жемейтін жан кемде-кем шығар.
2. Әнші-әртістер тамақтары ауырмас үшін банан қабығын қайнатып ішкен
3. Банан баланың ойлау қабілетіне жақсы әсер етеді.

Мәтінді қайта құрастыру, яғни мәтін құрылымын түсінуі

Оқушыларға бөліктерге бөлінген мәтін қиындылары беріледі. Оқушылар әр сөйлемді оқи отырып, мәтінді рет-ретімен құрастырып шығады.

Қиындылар	Дұрысы
Бір аптадан кейін тағы бір оқып шығу және бір айдан соң тағы қарау.	Жаңа сөздерді жаттаудың бірнеше жолы бар. Солардың бірі – стикерлер пайдалану.
Бұл әдісті жүйелі орындау, сөздерді ұзақ есте сақтауға мүмкіндік береді.	Яғни жазылған сөздерді бір рет оқып, белгілеп қойып, 1 сағаттан кейін қайта қарау. Бір тәуліктен кейін қайталап оқып, мағынасын еске түсіру. Бір аптадан кейін тағы бір оқып шығу және бір айдан соң тағы қарау. Бұл әдісті жүйелі орындау сөздерді ұзақ есте сақтауға мүмкіндік береді.
Жаңа сөздерді жаттаудың бірнеше жолы бар.	
Жазылған сөздерді бір рет оқып, 1 сағаттан кейін қайта қарау.	
Бір тәуліктен кейін қайталап оқып, мағынасын еске түсіру.	
Солардың бірі стикерлер пайдалану.	

Тыңдалым дегеніміз не?

Тыңдалым оқылым сияқты рецептивті дағдылар қатарына жатады. Тыңдалым дегеніміз тілге сай әрекет ету, яғни тілдің дыбыстық мағынасын түсіну. Ол үшін біз контекстіні, тілді және ғалам туралы білімізді пайдаланамыз. Тыңдалым ауызекі сөйлеу тілін қамтығандықтан, оның тілі жазба тілден өзгеше болып келеді.

Төмендегі кестеден жазба тілі мен сөйлеу тілінің айырмашылығын салыстырып көрелік.

Жазба тілі	Ауызекі тіл
Парақ бетінде тұрады, жоғалмайды.	Сөйлеу барысында жоғалып отырады. Сөйлеу тілі кейде тым жылдам немесе баяу болуы мүмкін.
Сөйлемдерді ажыратып көрсету үшін пунктуация мен бас әріптерді пайдаланып отырамыз.	Сөйлемдер мен бір топ сөздер мағынасын интонация және екпін арқылы ажыратып отырамыз.
Әріптерден, сөздерден және сөйлемдерден жасалып барып, мәтінді құрайды.	Дыбыстар, жалғыз сөздер, сөз тіркестері қосылып, ассимиляцияға ұшырап отырады. Мысалы, алып бер – әпер, бара жатырмыз – баратырмыз.
Мәтін түсінікті болу үшін қосымша суреттер берілуі мүмкін.	Сөйлеуші өз ойын жеткізу мимиканы пайдаланады. Мысалы, жест, қолдарын сермеу және ым-ишара сияқты әрекеттер.
Құрылымы өте жақсы ұйымдастырылады: сөйлемдер толық және алдыңға сөйлемдер кейінгі сөйлемдермен бір-бірімен логикалық үйлесімде болады. Тақырыптар бірнеше абзацтарға бөлінеді.	Дұрыс ұйымдастырылмайды. Себебі кідірістер, ойдың бөліне беруі, сөздердің қайталануы және тақырыптың жиі өзгеруі көрініс тауып отырады.
Көбіне нақты тақырыпқа арналған сөздер мен күрделі грамматиканы қолданады.	Қарапайым грамматика мен ауызекі тілдегі сөздер қолданылады.

Тыңдалым түрлері:

Әңгімелесу (диалог), әңгімелер (оқиға), хабарландыру, әндер, нұсқау, лекция және жарнама және т.б.

Тыңдалым дағдылары бірнеше ішкі дағдылардан тұрады:

Мазмұнын түсіну үшін тыңдау – жалпы мазмұнын, идеясын түсіну үшін тыңдау.

Нақты ақпараттарды алу үшін тыңдау - тыңдалымдағы қажетті ақпараттарды алу үшін тыңдау. Мысалы, *теміржол вокзалында өзіңізге қажет уақытты немесе пойызды білу үшін сол ақпаратты ғана тыңдайсыз, басқа ақпаратты қажет қылмайсыз.*

Детальді түрде тыңдау- әрбір сөздің мағынасын түсіну үшін әрбір сөзін зер салып тыңдау, түсіну. Мысалы, *маңызды жаңалықтарды айтып жатырған кезде оны дұрыс түсіну үшін әрбір сөзін мұқият тыңдап шығасыз.*

Сөйлеушінің қарым-қатынасын анықтау үшін тыңдау – сөйлеушінің көңіл-күйін не айтқысы келіп отырғанын түсіну үшін тыңдау.

Интенсивті тыңдалым – сөйлеу барысындағы сөйлемдердің грамматикалық құрылымын, белгілі бір тақырыпқа арналған сөздерді талқылау үшін тыңдау. Мұндағы мақсат – оқушылардың тілді дұрыс қолдана білудегі білімін арттыру. Мысалы, белгілі бір грамматикалық тақырыптарды өткен кезде тыңдалымды пайдалану, бірақ бұл жерде басқа дағдыларды араластырмайсыз.

Экстенсивті тыңдалым - үлкен көлемді мақала немесе шығармаларды(роман, әңгіме) тыңдау.

Тыңдалымға арналған сабақ жүйесінің мысалы:

- 1. Тыңдалым алдындағы тапсырма:** тақырыпты таныстыру; тыңдалымдағы маңызды сөздерді үйрету; тақырыпқа қатысты сұрақтар құра отырып, сол тақырыптағы оқушы білімін қозғау.

2. **Тыңдалым тапсырмасы:** әртүрлі тыңдалым дағдыларын қалыптастыруға арналған жаттығулар тобы; олар жалпы мазмұнын түсінуден бастап, детальді түсінуге бағытталады.
3. **Тыңдалымнан кейінгі тапсырма:** тыңдалымдағы тақырып туралы сұрақтардан тұрады және ол сұрақтарға өз көзқарастарын білдіре отырып, тәжірибелерімен байланыстыра отырып жауап берулері тиіс. Сонымен қатар сұрақтар жауап беру барысында тыңдалымдағы сөздерді пайдалана алатындай құрылуы қажет.

Тыңдалымға ұйымдастырылған сабақ түрі:

Тыңдалым алдындағы тапсырма:

Лондон олимпиадасы туралы не білесің?
Оған кімдер қатысты және жеңімпаз атанды?
Сен кімдерге жанкүйер болдың?

Жаңа сөздер: жеңімпаз, жанкүйер, спортшы, ауыр атлетика, велоспортшы, әлемдік рекорд, жетістік, жеңіс.

Тыңдалым сұрақтары

Жалпы мазмұнын түсінуге арналған сұрақтар:

Аудиоматериалды алғаш рет тыңдайды.

1. Тыңдалым мәтіні не туралы?
2. Онда қай спортшыларға ерекше тоқталып өтті?
3. Лондон олимпиадасының Қазақстан үшін қандай маңызы болды?

Нақты мәлімет алуға арналған сұрақтар:

Аудиоматериалды екінші рет тыңдайды.

1. Лондон олимпиадасы жеңістері қазақстандықтардың қандай сезімдерін оятты?
2. Жетінші алтынды қанжығаға байлаған спортшы кім?
3. Ауыр атлетикадан әлемдік рекордты жаңартқан спортшы қыздар кім?
4. Илья Ильинге жеңіс әкелген зілтемірдің салмағы қанша?
5. Қазақстанға алғашқы алтынды алып берген кім?
6. Арнайы қолдау көрсетуге барған шоу-бизнес өкілдері кімдер?
7. Лондондағы олимпиада қай уақыт аралығында өтті?
8. Лондон олимпиадасындағы Қазақстанның жетістігі қандай?

Талқылауға арналған сұрақтар:

1. Лондон олимпиадасын басынан аяғына дейін тамашаладың ба?
2. Спортшыларымыздың жеңісін көргенде қандай сезімде болдың?
3. Олимпиаданы қалай тамашаладың? Достарыңмен бе әлде отбасыңмен бе?
4. Қазақстан спортшылары жеңіске лайық деп есептейсің бе? Неге?
5. Лондон олимпиадасынан кейін Қазақстанды әлем таныды дегенге сенесің бе?
6. Спорт елді әлемге танытады дегенге сенесің бе? Неге?
7. Біздің спортшыларымыздың артықшылығы мен кемшілігі неде болды деп ойлайсың?
8. Спортта әлде де мықты болу үшін не қажет деп ойлайсың?
9. Жалпы спорт адамды неге тәрбиелейді, үйретеді деп ойлайсың?
10. Өзің спорттың қай түрін жақсы көресің? Неге?

(HEADLINER - Лондон Олимпиадасы өз мәресіне жетті)

II. Белсенді оқыту тапсырмалары

1. Жануарлар

1.1 Сен қандай жануарларды білесің?

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Сөздік қор: жануарлардың аттарын үйрету
Дағды	Жазылым
Ойлау әрекеті	Жіктеу
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа баулу, қателіктерді қабылдауды үйрету
Қарым-қатынас түрі	Оқушылар санына қарай топтық немесе жұптық жұмыс жүргізу

Жүргізілу барысы:

1. Сынып бірнеше топқа бөлінеді. Әр топқа үлкен парақ беріледі. Сынып оқушылары көп болған жағдайда, олар жұпқа бөлінеді және әр жұпқа бөлек парақтан беріледі.
2. Әр топтың не жұптың оқушылары бір минут ішінде өздері білетін жануарлардың аттарын ұсынылған параққа жазады.
3. Топ мүшелері өздері жазған парақты оң жақтағы топқа не жұпқа береді.
4. Келесі топ мүшелері парақтағы сөздерді оқиды да, тізімге тағы да жануарлардың аттарын қосады.
5. Осылайша әр топ не жұп парақтарды оқып, өз ұсыныстарын қосып отырады. Парақтар өз иелеріне қайта келгенде оқушылар жазуды тоқтатады. Өзге топтардың қосқандарымен танысады.
6. 1-кестедегі атауларды пайдаланып, тақтаға қорытынды кесте сызылады.
7. Кестедегі атауларды оқыған кезде, оқушылар әр бөлімге сай келетін жануарларды ауызша айтады: ферма жануарлары, үй жануарлары, жабайы жануарлар.

1-кесте. Жануарлардың аттары

Ферма жануарлары	Үй жануарлары	Жабайы жануарлар
Тауық, сиыр, жылқы, қой, түйе.	Қаз, мысық, ит, сиыр, қой, жылқы.	Қоян, қасқыр, үйрек, піл, бақа, түлкі, қабан, кесіртке, маймыл, тышқан, арыстан, барыс.

Қосымша

- Бұл тапсырмаға қосымша жануарлар туралы зерттеу жұмысын жүргізуге болады. Яғни әр топқа белігілі бір жануар ұсынылады. Ал топ оқушылары ол туралы мәлімет іздестіре отырып, өз сөздерімен ақпараттық мәтін құрастырады.

1.2 Жануарларды сипаттап көр!

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Сөздік қор: сын есімдер
Дағды	Тыңдалым және жазылым
Ойлау әрекеті	Іріктеу және анықтау
Оқыту әдісі	Сауаттылыққа жетелеу – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Жұптық жұмыс
Дайындық	Тақтаға алдын ала кесте сызылады, тақырыпшалар жазылады. 2-кестені қараңыз

Жүргізілу барысы:

- 3-кестеден оқушылар білетін бір жануардың атын атаңыз. Мысалы: қолтырауын.
- Мұғалім дауыстап айтады, оқушы «қолтырауын» сөзінің дұрыс жазылуына мән бере отырып, тақтаға жазады. Сыныппен сөздің жазылуын тексереді.
- Оқушылар жұпта аталған жануардың қасиеттерін еске түсіреді. Мысалы: ұзын, жұмсақ, қоңыр. Оқушылар аталған жануарды дұрыс сипаттау үшін сыныптағы сөздіктерді, кітаптарды, қабырғадағы сөздерді қолдана алады. Сын есім түрлері кестеде берілген.
- Біртіндеп оқушылар мұғалім ұсынған жануарларды сипаттайтын сын есімдерді жазады.
- Барлық жұп тапсырманы орындап болған соң, тапқан сын есімдерін мұғаліммен бірге талқылап, ортақ шешімге келеді. Кестені толтырады.

2-кесте. Жануарлардың сипаттамасы

Жануар	Өлшемі	Түсі	Ерекшелігі
Түйе	Үлкен	Қоңыр	Шөлге төзімді
Жылқы	Үлкен	Қара, ала.	Тез шабатын
Піл	Кішкентай/үлкен	Сұр	Ыстық елдерде
Балық		Күміс түстес, сұр, қызыл, көк, алтын, қызғылт-сары	тіршілік ететін Суда тіршілік ететін

Қосымша

- Аталған кестені қолдана отырып, оқушыларға жануарлар туралы қысқаша сипаттама жаздыруға болады.

1.3 Жануарлар әрекеті

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Әрекет етістіктері (жануарлардың әрекеттері)</i>
Дағды	<i>Айтылым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Еске түсіру</i>
Оқыту әдісі	<i>Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауды үйрету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Сыныппен жұмыс</i>

Жүргізілу барысы:

- Бір оқушыны таңдап, одан ұнататын жануарды атауын сұраңыз. Мысалы: балық.
- Оқушыдан «Ол жануар не істей алады?» деп сұраңыз. Мысалы: жүзе алады.
- Тақтаға «*Мен балықпын және мен жүзе аламын*» деп жазыңыз.
- Оқушыдан бұл сөйлемді дауыстап оқуын сұраңыз. Сөйлемді оқыған оқушы өзге бір оқушыны таңдайды. Ол сөйлемді оқиды да өзі ұнататын жануар атынан сөйлейді.
- «*Ол – балық және ол жүзе алады. Мен қоянмын және мен тез жүгіре аламын*» дейді. Бұл бала да басқа оқушыны таңдайды, ал ұсыныс түскен бала осы әрекетті қайталайды.
- Үшінші бала жануарды таңдап, мысалы: «*Ол – балық және ол жүзе алады. Ол – қоян және ол тез жүгіре алады. Мен құспын және мен ұша аламын*» дейді.
- Ойын жалғаса береді. Мұғалім ойынды өз мақсатына я уақытқа сай аяқтайды. Оқушылар алдыңғы оқушылар айтқан жануарларды, ерекшеліктерін есте сақтап отыру қажет. Сонымен қатар мұғалім жануарлар әрекетіне сай етістіктерді бекіте алады.

1.4 Жануарлардың күн тәртібі

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Уақыт, ауыспалы осы шақ
Дағды	Жазылым
Ойлау әрекеті	Тізбектеу
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауды үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұмыс

Жүргізілу барысы:

1. Оқушылар бір жануарды таңдайды, оның күні бойы жасайтын әрекеттерін талқылайды, ғаламтордан іздейді.
2. Тақтаға уақыт сызығын салады, бірнеше уақыт көрсеткіштерін жазады. Мысалы: 8:00, 10:15, 12:30. 3-кестені қараңыз.
3. Оқушылар уақыт сызығын көшіріп алады.
4. Оқушылар өздері таңдаған жануарлардың күні бойы жасайтын әрекеттерін талқылайды, тізімдейді. Жануарлардың күн тәртібін ауыспалы осы шаққа көңіл бөле отырып жазады. Толтырылған уақыт сызығын сынып бөлмесіне іледі.

3-кесте. Уақыт сызығы: жыланның күн тәртібі

8:00	Оянады
9:00	Ағашқа өрмелейді
11:00	Күн көзінде ұйықтайды
12:00	Үш жұмыртқа жейді
14:00	Тамақ іздейді
16:00	4-5 бақа аулайды
19:00	Кеш батады
20:00	Ұйқыға кетеді

Қосымша

- Оқушылар бұл ақпаратты жазбаша немесе ауызша әңгімеге айналдыра алады. Әңгіме мысалы 4-кестеде көрсетілген. Мәтінді өткен шаққа айналдыруға болады.

4-кесте. Жануар әңгімесінің мысалы

Ромб питоны

Кеше мен шамамен сағат 8-де ояндым. Сағат 9-да мен күншуақ жерді таптым, сондықтан таңертеңгі ұйқыға кеттім. Екі сағат ұйықтадым. Оянған соң жейтін бір нәрсе іздедім. Ағаш басында құстың ұясын көрдім де, оған өрмелеп шықтым. Мен үш жұмыртқа жедім. Түскі 2 мен 4-тің арасында тамақ іздедім. Содан кішкентай бақаны таптым. Мені көре салысымен, бақа тоғанға секіріп, жүзіп кетті. Кеште күн ұясына кірді де, мен үңгіріме кіріп кеттім. Дұрыс тамақ ішпеген соң шаршап ұйқыға кеттім.

1.5 Жануар туралы ақпарат

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Ақпараттық мәтін, ауыспалы осы шақ
Дағды	Детальді тыңдау
Ойлау әрекеті	Жіктеу
Оқыту әдісі	Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдауды үйрету
Қарым-қатынас түрі	Сыныпқа сай жұмыс түрлері
Дайындық	Тақтаға 5-кестедегі ақпараттық баяндама тақырыпшалары мен сұрақтарын жазыңыз. Мысалы, ТАМАҚ: Коалалар не жейді?

Жүргізілу барысы:

1. Оқушыларға ақпараттық баяндама тақырыпшаларын түсіндіріңіз. Тақтаға жазып қойыңыз.
2. 5-кестеден кез-келген сөйлемді таңдаңыз. Сөйлемді сыныпқа дауыстап оқыңыз.
3. Оқушылар сөйлемді тыңдай отырып, тақырыпшалардың қайсысына сай келетінін анықтаулары керек. Мысалы, «*Балалары жазда немесе көктемде дүниеге келеді*»-деп оқысаңыз, оқушылар бұл сөйлемді «*Көбею*» тақырыпшасымен байланыстыру керек. Бұл детальді тыңдау дағдысымен байланысты тапсырма.

5-кесте Ақпарат беру бағытындағы баяндама үлгісі

Ақпараттық баяндама: коала

АНЫҚТАМА: Коала деген не?

Коала – Аустралияның жергілікті жануары. Ол қалталы жануарлар қатарына жатады.

КЕЛБЕТІ: Коала неге ұқсайды?

Коала – кішкентай және сұр түсті жануар. Олардың тырнақтары мен өткір алдыңғы тістері бар.

ҚАСИЕТІ: Коала күндіз/түнде не істейді?

Ол күндіз ұйықтайды. Олар бес сағат бойы тамақтанады.

КӨБЕЮІ: Коаланың қалтасы бар ма? Коала қашан дүниеге келеді?

Ана коалаларда қалта бар. Балалары жазда немесе көктемде дүниеге келеді.

МЕКЕНІ: Коала қайда мекендейді?

Коала Аустралияның шығыс бөлігінде мекендейді. Ол эвкалипт ормандарында тіршілік етеді.

ТАМАҚ: Коала не жейді?

Коала эвкалипт жапырақтарымен қоректенеді. Балалары тек сүт ішеді.

ҚОРҒАНЫС: Коала өзін қалай қорғайды? Коаланың жаулары бар ма?

Коала өзін дұшпандардан қорғау үшін тырнақтарын қолданады. Коаланың жаулары көліктер, иттер мен мысықтар.

Қосымша

- Оқушылар кестеде ұсынылған тақырыпшаларға негізделі отырып, бір жануар туралы ақпараттық мәтін дайындайды. Мәтін ауыспалы осы шақта жазылуы керек. Оқушыларға ауыспалы осы шақ туралы түсіндіріп кетуге болады.

2. Саяхат

2.1 Жағажайдағы демалыс

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Жалпы есімдер: туыстық атаулар, жіктік жалғауы
Дағды	Айтылым: дайын тіркестерді қолдану
Ойлау әрекеті	Таңдаудың себебін көрсету
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауды үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға барлық жұмыс түрлері, жұптық жұмыс
Дайындық	Тақтаға дайын тіркестері бар кесте іліңіз. 7-кестені қараңыз

Жүргізілу барысы:

1. Оқушылардан туыстық атауларды (отбасы мүшелерін) естеріне түсіріп, ауызша айту сұралады. Туыстық атауларды тақтаға тізіп жазу керек. Ұсыныстар 6-кестеде берілген. Кейбір оқушылар ағасы, апасы немесе досының атын ұсынуы мүмкін. Жауабының дұрыстығын растай отырып, аталған адам туралы көбірек ақпарат сұраңыз. Мысалы: Ақерке... Иә... Ал Ақерке саған кім болады? Досың ба әлде қарындасың ба?
2. Енді оқушыларға мынадай жағдаят ұсынылады. *Олар жағажайға демалуға бара жатырмыз деп елестету керек. Осы адамдардың ішінен өзімен бірге баратын сегіз адамды таңдау қажет.* Оқушылар бірге алып баратын адамдардың тізімін жасайды.
3. Оқушылар бұл сегіз адамды неге таңдағандары туралы ойлануы қажет.
4. Оқушыларға тақтадағы кестені таныстырып, қалай қолдану керектігін мысал ретінде көрсете отырып түсіндіріңіз. Мысалы, жағажайға баруға анасын таңдаса, кестедегі тіркестерді қолдана отырып сөйлейді: «Мен анамды таңдаймын. Өйткені ол суда жүзе алады». Оқушылар жұпта кестені қолдана отырып, таңдау себептерін көрсетеді. Өздерінің де мысалдарын қолдана алады. Жауаптың кейбір үлгілері 7-кестеде берілген.
5. Бұл тапсырма барысында оқушыларға жіктік жалғауының бірінші және үшінші жағын қалай қолдану керектігін түсіндіріп кетіңіз және дұрыс қолдануын қадағалаңыз.

6-кесте. Туыстық атауларға мысалдар

Ана, әке, аға, іні, апай, қарындас, нағашы, жезде, бөле, сіңлі, ата, апа, дос, ең жақын дос, көрші, апайымның досы, ағамның досы.

7-кесте. Сен оларды не үшін таңдадың?

Кімді таңдайсың?		Неге бұл адамды таңдайсың?	Мысалы
Мен анамды таңдаймын. Мен інімді таңдаймын. Мен әкемді таңдаймын. Мен Ақеркені таңдаймын. Мен ағамды таңдаймын. Мен Асқарды таңдаймын. Мен атамды таңдаймын. Мен апамды таңдаймын. Мен жездемді таңдаймын. Мен Асанды таңдаймын. Мен досымды таңдаймын.	Өйткені Себебі	ол менің досым. ол суға шомылғанды жақсы көреді. ол машина жүргізе алады. ол гитарада ойнайды. ол футбол ойнай алады. ол әкемнің досы. оның қармағы бар. ол табиғатты ұнатады. ол демалысты жақсы көреді. оның кішкене теледидары бар. ол құмды жақсы көреді.	Мен анамды таңдаймын. Өйткені ол суға шомылғанды жақсы көреді.

2.2 Жағажай демалысын сипаттау

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Алады
Дағды	Айтылым және жазылым
Ойлау әрекеті	Тізім жасау және еске түсіру
Оқыту әдісі	Сауаттылыққа үйрету, қателерді түзетуді үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық жұмыс түрлері
Дайындық	Қабырғаға тақырыпшалары бар постерлерді іліңіз. 8-кестені қараңыз. Постерлерге жапсыру үшін қимақағаздар дайындаңыз.

Жүргізілу барысы:

1. Оқушылардан жағажайға барған кезде өзімен бірге қандай затты алып барғылары келетінін сұраңыз. Мысалы: доп.
2. Бала жауап бергенде, басқа бала *Егер сен допты алсаң, сен не істей аласың?* деп сұрауы керек.
3. Бірінші бала былай деп жауап бере алады: *Мен допты қағып ала аламын. / Мен допты тебе аламын. / Мен допты лақтыра аламын. / Мен футбол ойнай аламын.* Басқа заттар үшін ұсыныстар 8-кестеде көрсетілген.
4. Балалар өздерінің идеяларын білдіргісі келулері мүмкін, бірақ олардың сөздік қоры жетпеуі мүмкін. Мысалы, олар ойын картасы жиынтығы немесе компьютер ойынын алғылары келуі мүмкін. Сіз түсіндірме сөздік беріп немесе балаларды екі тілді сөздікті қолдануға ынталандыра аласыз.
5. Карталарға балалар демалысқа алғысы келетін заттарды жазады. Басқа картаға олар не жасай алатындарын жазады. Сосын олар карталарды 8-кестедегідей жасап, сынып кестесіне жапсырады. Олар карталарға өз аттарын жаза алады, мысалы: *Аян түрлі түсті қаламдар алады. Аян суреттер сала алады.*

8-кесте. Демалыс жаттығулары

Сен не аласың?	Сен не істей аласың?
Түрлі түсті қаламдар	Суреттер салу
Кітаптар	Әңгімелер оқу
Велосипед	Велосипед тебу
Радио	Музыка тыңдау
Баскетбол	Баскетбол ойнау
Қармақ	Балық аулау
Гитара	Әндер ойнау/айту
Камера	Суретке түсіру

2.3 Көлік түрлері

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Көлік тақырыбындағы сөздер
Дағды	Айтылым және жазылым
Ойлау әрекеті	Жіктеу
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа үйрету – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай командалық және жұптық жұмыс

Жүргізілу барысы:

1. Балаларды екі топқа бөліңіз. Әр команда кезекпен көлік түрлерін ұсынады. Ойын барлық мүмкін нұсқалар айтылғанға дейін жалғасады. Сіз оқушылар көлік түрін сипаттап, сөздік қоры жетпегенде сөзді айта аласыз, мысалы: желкенді кеме, пойыз.

2. Бұл көлік түрлерін тақтада кез-келген кезекпен тізіңіз.
3. Сосын балалардан үш бағанадан тұратын кесте сызып, категориялар астына көлік түрлерін жұппен жазуларын сұраңыз. Мысалы: су, ауа және құрлық көліктері.
4. 9-кестені қараңыз
5. Жұптардан жауаптарын оқуларын сұраңыз.

9-кесте Көлікті жіктеу

Су	Ауа	Құрлық
Қайық Желкенді қайық Паром Кеме Велосипед	Тікұшақ Ұшақ Ғарыш кемесі Әуе шары	Машина Пойыз Автобус Мотоцикл Жүк көлігі

2.4 Көлік: артығын алып тастау

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Сөздік қор: көлік, бірақ
Дағды	Тыңдау, жазу
Ойлау әрекеті	Ажырату
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс

Жүргізілу барысы:

1. 10-кестеден көлік атауларын оқыңыз. Бұл қарапайым диктант түрі.
2. Балалар сөздерді жазады.
3. Жұптарда, балалар артық бір сөзді табуға тырысады. Олар таптық деп ойлағанда, олар артығын көрсету үшін *ал* сөзін қолданып, таңдауларының себебін түсіндіруі керек.
4. Ескерту: Бұл жаттығуда дұрыс жауап біреуден көп болуы мүмкін, мысалы: бірінші мысалда, *велосипед* онда тек бір адам ғана отыра алатындықтан, ал басқаларында біреуден көп адам отыра алатындықтан таңдалуы мүмкін. Немесе машина, тікұшақ және ұшақ *ішінде*, ал велосипед *үстінде* жүргізілетіндіктен таңдалуы мүмкін. Негізделген себеп берілген жағдайда жауап дұрыс деп саналады.

10-кесте. Көлік тақырыбындағы сөздер

Төрт сөз тізімі	Артығы	Себебі
Машина, велосипед, тікұшақ, ұшақ	ұшақ	Машина, тікұшақ және велосипедте аз ғана адам саяхат жасай алады, бірақ ұшақта көп адам саяхаттай алады.
Қайық, мотоцикл, пойыз, машина	қайық	Қайық суда жүзеді, бірақ қалғандары құрлықта жүреді
Қайық, ұшақ, жүк көлігі, автобус	Жүк көлігі	Қайық, ұшақ және автобус жолаушыларды тасиды, бірақ жүк көлігі тауарлар тасиды.
Велосипед, мотоцикл, автобус, пойыз	пойыз	Велосипед, мотоцикл және автобус жермен жүреді, бірақ пойыз рельстермен жүреді.

Қосымша

- Бұл жаттығуды кеңейту үшін, балалардан сыныптастары үшін өздерінің көлік сөздері тапсырмасын жасау үшін сөздіктерді қолдануларын сұраңыз.

3. Ауа райы

3.1 Ауа райы туралы

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	Ақпараттық баяндама, анықтама, ауыспалы осы шақ.
Дағды	Жазылым
Ойлау әрекеті	Құрастыру
Оқыту әдісі	Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай топтық жұмыс
Дайындық	Сізге жеті үлкен қағаз парағы керек болады. Әр үлкен қағаз парағы басына бір сұрақ жазыңыз. 11-кестені қараңыз

Жүргізілу барысы:

1. Сыныпты жеті топқа бөліп, әр топқа ауа райы элементі туралы сұрағы бар қағаз парағын беріңіз, мысалы: *Кемпірқосақ деген не?* Басқа сұрақтар мен жауаптар үлгісі үшін 11-кестені қараңыз.
2. Топтың жауапты ойлануы мен қағазға жазуы үшін бір минуты бар.
3. Қағаздар сосын басқа топтарға беріледі.
4. Балалар өз құрбыларының сұрақтары мен жауаптарын оқиды. Олар жауапқа қоса алатындары туралы ойланады. Кейбір оқытушылар оқушылардың ғылыми білімді қолданғандарын қалайды, ал басқалары сыни ойлауға ынталандырады, мысалы: *Аспандағы алыптар жиһаздарын жылжытқанда күн күркіреді.*
5. Қағазды әр топ үлес қосқанға дейін немесе олардың уақыты немесе идеяларды біткенге дейін алмастыруды жалғастырыңыз.

11-кесте. Ауа райы сұрақтары

Кемпірқосақ деген не?	Мысалы: Кемпірқосақ деген не?
Жаңбыр деген не?	Кемпірқосақ – аспандағы арка/доға/жартылай шеңбер.
Қар деген не?	Оның жеті түсі бар.
Бұлт деген не?	Түстері: қызыл, қызғылт-сары, сары, жасыл, көгілдір, көк және күлгін.
Күн күркіреу деген не?	Кемпірқосақ жаңбырдан соң шығады.
Найзағай деген не?	Кемпірқосақ су тамшыларынан жасалады.
Жел деген не?	Жарық кемпірқосақ арқылы жанады.
	Кейбір адамдар кемпірқосақ сәттілікті білдіреді дейді.

Қосымша

- Балалар өздерінің түпнұсқа қағаз парақтарын көрсетіп, жұмыстарын сынып қабырғасына іледі.

3.2 Сен мектепке қалай барасың?

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	бірақ, себебі
Дағды	Тыңдалым және айтылым
Ойлау әрекеті	Қарама-қайшылық мәні пен себеп мәнінің арасын ажырату
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы

Жүргізілу барысы:

1. 12-кестедегі сөйлем бөлігін оқыңыз.
2. Бір баланы сөйлемді *бірақ* сөзімен толықтыру үшін таңдаңыз.
3. Сосын басқа баланы дәл сол сөйлемді *себебі* сөзімен толықтыру үшін таңдаңыз.

4. Оқушылар мектепке қалай келетінін сипаттауы керек немесе олар қызықты қиялға құрылған әңгіме құрастыра алады.
5. *Ескерту:* Оқушылар себебін көрсеткен кезде ауа райы, табиғат құбылыстарымен байланыстырғаны дұрыс.

12-кесте. Мектепке бару

Сөйлем бөлігі 1-үлгісі	Сөйлем бөлігі 2-үлгісі	Қызықты идеялар
Мен әрдайым мектепке автобуспен барамын, бірақ... себебі...	Әдетте мен мектепке машинамен келемін, бірақ... себебі...	Кейде мен мектепке жүгіремін, бірақ... себебі... Әдетте мен мектепке қайықпен жүзіп барамын, бірақ... себебі...
Мен мектепке ешқашан пойызбен бармаймын, бірақ... себебі...	Мен мектепке жиі жаяу келемін, бірақ... себебі...	Кейде мен мектепке ұшамын, бірақ... себебі...
Кейде мен мектепке велосипедпен барамын, бірақ... себебі...	Кейде мен мектепке мотоциклмен келемін, бірақ... себебі...	Кейде мен мектепке конькимен келемін, бірақ... себебі... Мен мектепке жиі тікұшақпен / ұшақпен / ғарыш кемесімен келемін, бірақ... себебі...

3.3 Кешігудің себебі

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	<i>Хат, жедел өткен шақ</i>
Дағды	<i>Жазылым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Түсіндіру</i>
Оқыту әдісі	<i>Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай жеке жұмыс</i>
Дайындық	<i>Оқушыларға мекенжайы, мерзімі, амандасу мен қоштасу сөздері көрсетілген хаттың жалпы үлгісін бере аласыз.</i>

Жүргізілу барысы:

1. Бұл жаттығуды түрлі жолдармен жасауға болады. Оқушылар сабаққа кешіккендегі жағдайды шынайы көрсете алады. Немесе балаларды кешігудің түрлі себептерін көрсетуге шақыра аласыз. Бұл жаттығуды орындаудың тағы бір жолы — себеп түрлеріне шектеулер қою. Мысалы, себептер тек ауа райына байланысты болуы керек.
2. Оқушылар топта сабаққа кешігу себептерін талқылайды және тақтаға тізіп жазады.
3. Сосын оқушылардан сабаққа неге кешіккендіктері туралы қысқаша «түсініктеме» жазуларын сұраңыз. Бұл 3-4 сөйлем көлемінде шектелуі тиіс.
4. Оқушылар арасынан жақсы шыққан түсініктемені оқытыңыз.

Ауа райына байланысты себептер мысалы:

Жел менің қалпағымды ұшырып әкетті.

Қар есік алдын басып қалды.

Жаңбыр менің үй жұмысымды сулап тастады.

Жел сөмкемді ұшырып әкетті.

Найзағай ойнап қорқып кеттім.

4. Ғылыми фантастика

4.1 Қиял-ғажайып әңгіме

Тілдік деңгейі	***
Тілдік мақсат	Әңгіме құрастыру
Дағды	Айтылым
Ойлау әрекеті	Қиялдау және құрастыру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай топтық жұмыс

Жүргізілу барысы:

1. Сыныпты үш топқа бөліңіз.
2. Бірінші топ ғылыми фантастикада пайда болатын кейіпкерлер туралы ойлануы керек.
3. Екінші топ ғылыми фантастикалық әңгімеге қажетті оқиға орны (ғарыш, қала) жайлы ойлану қажет.
4. Үшінші топ ғылыми фантастикалық әңгімеге сюжетті ойластыру.
5. Әр топ талқылайды, белгілі бір шешімге келеді. Кейін әр топтан бір оқушы шығып жаңа топ құрады (Джиксо әдісі). Жаңа топ кейіпкерлер сарапшысы, оқиға орны сарапшысы және сюжет сарапшысынан құралады, олар бірлесе отырып әңгіме құрастырады.

13-кесте. Әңгіме жоспары

Кейіпкерлер Оқиға орны Сюжет	Сен, сенің досың, келімсек, ғарыш жаратылысы, құбыжықтар, астронавттар. Планета, болашақ, өткен шақ, джунгли, шөл, үңгір. Ғарышта адасқандар; БҰН-мен кездескендер; Уақыт бойымен болашаққа / өткенге сапар шеккендер; Жаңа планета ашу.
------------------------------------	--

Қосымша

- Балалар өз әңгіме жоспарларын кестеге жазады. 13-кестені қараңыз.
- Әр топ әңгіме құрастырып, оны таныстырады. Жұмыстар сынып бөлмесінің қабырғаларына ілінеді.

4.1 Ғарыштағы демалыс

Тілдік деңгейі	***
Тілдік мақсат	Пікірталас, күрделі етістіктер
Дағды	Айтылым
Ойлау әрекеті	Талдау, салыстыру және бағалау
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы Топтық талдау
Дайындық	Тақтаға үлкен кесте салыңыз. 14-кестені қараңыз

Жүргізілу барысы:

1. Тақтаға тақырыпты жазыңыз: «Ғарыштағы демалыс».
2. Оқушыларды тақтадағы кестемен таныстырыңыз.
3. Балаларға ғарышта демалудың артықшылықтары мен кемшіліктері туралы талқылауларын сұраңыз. Оларға кестенің әр бөлігіне жазуға болатын идея мысалдарын беріңіз.

4. Сыныпты бірнеше топқа бөліңіз және әр топ кезекпен артықшылықтар мен кемшіліктерге бір-бірден идея қосады. Топ мүшелері алдымен идеяларын талқылап, сосын кестеге қосатын бір идеяны шешеді. Балаларды *алар едік / алмас едік, болар еді, мүмкін* сияқты тіркестерді қолдануға ынталандырыңыз. Олар кесте толтыруды идеялары біткенге дейін жалғастырады.
5. Ең соңғы идеяны қосқан топ жеңімпаз болып саналады.

14- кесте. Ғарыш саяхаты: артықшылықтар мен кемшіліктер кестесі

Тақырып: Ғарыштағы демалыс	
Артықшылықтар	Кемшіліктер

Артықшылықтар мысалы:

Мұғалім: Ғарышта демалудың жақсы жақтары қандай? Несімен пайдалы болуы мүмкін?

Оқушылар: Бұл біз үшін жаңа тәжірибе **болар еді**. Біз ешқашан көрмеген нәрселерді көре **алар едік**. Мысалы, Сатурнның сақиналары, Марстың жанартауы. Біз жерді ғарыштан көре **алар едік**. Өзге де тіршілік формаларын кездестіре **алар едік**. Біз күн жүйесі қалай жасалғанын көре **алар едік**.

Кемшіліктер мысалы:

Мұғалім: Ғарышта қандай қиындықтар **болуы мүмкін**? Ғарышта демалуға не кедергі **болар еді**?

Оқушылар: Ғарышта демалу тым қымбат **болар еді**. Біз ұзақ уақыт бойы алыста болар едік. Біз өзіміздің үйреншікті тағамдарымызды жей алмас едік. Ғарышта ашулы келімсектер **болуы мүмкін**. Ғарыш кемесі сынып қалуы мүмкін.

Қосымша

- Сіз оқушыларға кестені ғарышта демалудың артықшылығы мен кемшілігін көрсететін абзацтар жазу үшін жоспар ретінде қолдандыра аласыз.

4.2 Марс туралы

Тілдік деңгейі	***
Тілдік мақсат	Ақпараттық баяндама, ауыспалы осы шақ
Дағды	Кілт сөздерді тыңдау, дұрыс жазу
Ойлау әрекеті	Ақпаратты топтау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы
Дайындық	15-кестенің көшірмесін жасаңыз. Жауаптарын көшірмеңіз

Жүргізілу барысы:

1. Оқушыларға жазба жасау үшін кестенің көшірмесін беріңіз. 15-кестені қараңыз.
2. Ескерту: Жауаптар бағанында кейбір жауаптар берілген, сол арқылы балалар қандай ақпаратты қою керектігін біледі. Бұл тапсырманы бермес бұрын оқушыларға кейбір сөздерді түсіндіру қажет болуы мүмкін.
3. Оқушыларға Марс туралы мәтін оқисыз, олар тыңдай отырып кесте толтырады.
4. Марс туралы ақпаратты баяу және бір қалыпты қарқынмен оқыңыз. 16-кестені қараңыз. Бұл диктант емес, сондықтан сіздің оқу жылдамдығыңыз орташа екпінді болуы керек. Балалар кесте толтыру үшін түйін сөздерді тыңдайды.
5. Оқып болған соң, балалардан жауаптарын жұптарымен тексерулерін сұраңыз.

Қосымша

- Оқушылар жазбаларын қолдана отырып, Марс туралы абзац құрастыра алады.

15- **кесте. Марс туралы ақпарат кестесі**

Сұрақтар	Жауабы	Сипаттамасы
Марс қалай орналасқан? ... жасалған? Температурасы? Түсі? Марстың кейбір қасиеттері қандай? Марста тіршілік бар ма? Марста су бар ма?	Кратерлер, жанартаулар	Жерге ең жақын Тас Суық Қызыл Мұз шыңдары, кратерлер, терең алқаптар, жанартаулар Табылмаған / Әлі белгісіз / Ғалымдар іздеуде Табылмаған / Әлі белгісіз / Ғалымдар іздеуде

16- **кесте. Марс: ақпараттық баяндама.**

Марс — жерге ең жақын планета. Ол тастан жасалған. Онда өте суық және жердегі солтүстік пен оңтүстік полюстегідей мұзды шыңдар бар. Жерден қарағанда Марс қызыл болып көрінеді. Марста көптеген кратерлер, кейбір терең алқаптар мен биік жанартаулар бар. Кейбір ғалымдар Марста тіршілік болуы мүмкін дейді, бірақ олар әзірше ешқандай тіршілікті таппады. Ғалымдар сондай-ақ Марста су іздеуде.

4.3 Жақсы және жаман патша

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Әңгіме, антонимдер, бұрынғы өткен шақ
Дағды	Тыңдалым және айтылым
Ойлау әрекеті	Салыстыру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдай білуге үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы

Жүргізілу барысы:

1. Алдымен оқушыларға патша туралы қысқа ертегі оқып бересіз. Оқушыларға тапсырманы түсіндіресіз.
2. Ертегіні екінші рет оқығанда оқушылар жақсы патшаның сипаттамасын тыңдай отырып, сын есімдерді антонимдерімен алмастырып жазуы керек. Мысалы, *Ертеде ақылды патша өмір сүріпті. 17-кестені қараңыз.*
3. Оқушылар сөйлемдерді тыңдай отырып жазып алады және кездескен сын есімдерді антонимдерімен алмастырып отырады. Тапсырма аяқталған соң оқушылар жаман патша туралы өз мәтіндерін оқып береді. Оқушылардың антонимдерді орынды қолдануы бағаланады.

17- **кесте. Жақсы және жаман патша**

Жақсы патша	Жаман патша
Ертеде ақылды патша өмір сүріпті. Ол өте жас және тартымды екен. Ол әдемі , таза , жаңа киімдер киіпті. Таңғы асқа ол дәмді жұмыртқа жейді екен. Түскі асқа ол үлкен дастархан әзірлетеді екен. Кешкі асқа ол өнерлі, білімді адамдарды шақырады екен. Ол өте мейірімді болыпты.	ақымақ кәрі және ұсқынсыз жарамсыз, кір, ескі дәмсіз шағын өнерсіз, білімсіз қатал

Қосымша

- Балалар жаман патша сипаттамасын жазып, мәтін құрастырады. Олар өз сипаттамаларын иллюстрациялайды және сынып бөлмесіне іледі.

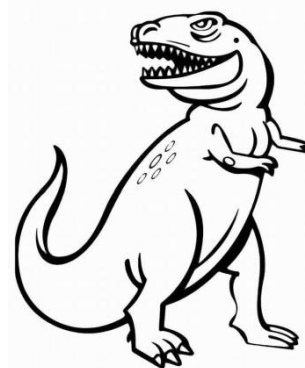

4.3 Динозавр суретін салу

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Сипаттама, дене мүшелері, сандар, түстер.</i>
Дағды	<i>Детальді тыңдалым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Еске түсіру</i>
Оқыту әдісі	<i>Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы</i>

Жүргізілу барысы:

1. Оқушыларға түрлі түсті қарындаштар мен қаламдарын алуларын сұраңыз. Оларға қиялдан туған жануар суретін салатындарын айтыңыз.
2. Оқушылар жануар суретін бір қырынан ғана салады. Яғни оқушыға түсінікті болу үшін сол жақ не оң жақ қырыңыздан қарап көрсететіз. Оқушылармен суретті салу барысын талқылауға да болады.
3. 18-кестедегі жануар сипаттамасын бір-бір жолдан асықпай оқыңыз.
4. Оқушылар суреттерін аяқтаған соң, нұсқаулыққа сәйкестігін қайта тексеру керек. Олардан салған суреттерінің қай жануар екенін сұрап, оның динозавр екенін атап өтіңіз.

18-

кесте. Динозавр сипаттамасы

Жұмыртқа пішіндес үлкен әрі жасыл түсті денені салыңдар.
 Қысқа әрі жуан жасыл түсті мойын салыңдар.
 Жұмыртқа пішіндес жасыл деген бас салыңдар.
 Бір ғана көзін салыңдар.
 Өткір тістері бар үлкен қызыл ауыз салыңдар.
 Қолтырауындыкіндей үлкен жасыл құйрық салыңдар.
 Пілдің аяғындай екі жуан жасыл аяқ салыңдар.
 Екі кішкене жасыл қол салыңдар.

Қосымша

- Бұл тапсырманы оқушыларға жұпта орындатуға болады. Оқушылардың бірі жануар сипаттамасын дайындайды. Екіншісі нұсқаулық бойынша суретін салады, кейін тексереді.

5. Қоршаған орта

5.1 Әлемдегі өзендер

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Өзен аттары, әліпби әріптері</i>
Дағды	<i>Детальді тыңдалым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Әріптерді тану және жазу</i>
Оқыту әдісі	<i>Тиянақтылықты ынталандыру – қателерді түзету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы</i>

Жүргізілу барысы:

1. Сыныпқа кейбір танымал өзен аттарын әріптеп оқып шығасыз. Оқушылар өзен аттарын әріптеп жазады. Өзен аттарының бас әріптермен жазылатынын ескертіңіз.

2. Оқушылар жұпта бір-бірінің жазбаларын тексеріп шығады.
3. Оқушылар картаны қолдана отырып, аталған өзендердің қай елде, континентте екенін анықтайды. Кестенің екінші бөлігін толықтырады. 19-кесте көшірмесін тақтаға жазып қоюға болады.
4. Алдыңғы тапсырмаларды орындағаннан кейін оқушылар өзен аттарын әліпби ретімен орналастыруы қажет. Сонымен қатар, осы өзендерге қысқаша анықтама жаздыртуға болады.

19-

кесте. Әлемдегі өзендер

А-М-А-З-О-Н-К-А	Оңтүстік Америка
Н-І-Л	Африка
Д-У-Н-А-Й	Германия/Европа
Г-А-Н-Г	Үндістан/Азия
М-И-С-С-И-С-И-П-И	АҚШ
С-Е-Н-А	Франция/Европа
Я-Н-Ц-З-Ы	Қытай/Азия

5.1 Табиғатта серуендеу

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Көмекші есімдер, нақ осы шақ</i>
Дағды	<i>Оқу және тыңдау</i>
Ойлау әрекеті	<i>Иллюстрациялау және түсіндіру</i>
Оқыту әдісі	<i>Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы</i>
Дайындық	<i>20-кестедегі сөйлемдерді жеке парақтарға жазыңыз</i>

Жүргізілу барысы

1. Сыныпты әрбір топта үш оқушыдан болатындай етіп топтарға бөліңіз.
2. Әр топтан бір оқушы сынып алдына шығуын сұраңыз және 20-кестедегі бір сөйлемді оқытыңыз. Бұл оқушылар сөйлем ішінде ерекшеленген сөздерге назар аударуы қажет.
3. Олар өз топтарына оралып, сөйлемей, сіз көрсеткен сөйлемдегі ойды сурет түрінде салады.
4. Салған суреттің жауабын тауып, сөйлемді дұрыс айта білген топ ұпай жинайды.
5. Кейін топтың өзге де оқушылары осы тапсырманы қайталайды.
6. Тапсырма барлық топ мүшелері қатысу мүмкіндігіне ие болғанға дейін жалғасады.

20-

кесте. Табиғатта серуендеу: сөйлемдер

- Ол тау үстімен ұшып барады.
- Ол орман ішінде гүл теріп жүр.
- Ол ауыл төңірегінде велосипед теуіп жүр.
- Ол жағажай маңында жүгіріп жүр.
- Ол теңіз астынан қазына іздеп жүр.
- Ол көлдің ортасымен жүзіп барады.
- Ол сарқырама жанында серуендеп жүр.

5.2 Жаңа жылды тойлау

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Сөздік қор: өлшем, түс, сын есім, зат есім, мемлекет атаулары</i>
Дағды	<i>Детальді тыңдалым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Сұрыптау</i>
Оқыту әдісі	<i>Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Жұптық жұмыс</i>
Дайындық	<i>Оқушыларға 21-кесте көшірмесін таратыңыз. Оқушылар ұсынылған тақырыпшаға байланысты кестені толтырады.</i>

Жүргізілу барысы:

1. Сыныпқа әлем халықтары жаңа жылды әртүрлі тойлайтындарын айтыңыз. Оқушылардан жаңа жылды қалай қарсы алатынын сұраңыз.
2. Әр топта төрт оқушыдан болатындай етіп сыныпты топтарға бөліңіз. Топтың әр мүшесіне кестеде көрсетілген бір-бір тақырыпшаны беріңіз: өлшем, түс, басқа сын есім және зат есім. 21-кестені қараңыз.
3. Оқушыларға ұсынылған тақырыпшаға байланысты әртүрлі түйін сөздерді тыңдайтындарын ескертіңіз.
4. Топтың әр мүшесіне түйін сөздерін кестеге толтыруға уақыт бере отырып, 22-кестедегі сөйлемдерді оқыңыз.

Ескерту: Бұл жаттығуда қабілеті төменірек оқушылар өлшем немесе түс сияқты сөздерді, ал қабілеті жоғарылар басқа сын есім немесе зат есімдерді жазуды бөліп беріңіз.

21-

кесте. Тыңдалым кестесі

Өлшем	Түс	Басқа сын есім	Зат есім	Мекен
Кішкентай	Қызыл	Шаршы	Конверт	Қытай
Үлкен	Ақ	Домалақ	Күріш күлше	Корея
Кішкентай	Қоңыр	Тәтті	Бәліш	Голландия
Өте кішкентай	Сары және қара	Жұмсақ	Бұршақ	АҚШ
Кішкентай	Жасыл	Дәмді	12 жүзім	Испания
Ұзын	Сары	Жұқа	Кеспе	Жапония

22-

кесте. Әлем халықтары жаңа жылды қалай қарсы алады?

- ❖ Испанияда жаңа жыл қарсаңында 12 кішкентай жасыл жүзім жейді.
- ❖ АҚШ-тың оңтүстігіндегі адамдар жаңа жылда сәттілік әкелу үшін өте кішкентай, сары және қара жұмсақ бұршақтар жейді.
- ❖ Қытайда ата-аналар жаңа жылда балаларына ішінде ақшасы бар кішкентай, қызыл шаршы конверт береді.
- ❖ Жапонияда жаңа жыл қарсаңында адамдар ұзын, жұқа, сары кеспелер жейді.
- ❖ Корей адамдары үлкен, ақ, домалақ күріш күлшелерін жаңа жыл тойланатын күні жейді.
- ❖ Голландиялықтар жаңа жылды қарсы алғанда кішкентай қоңыр тәтті бәліш жегенді жақсы көреді.

5.3 Жаңа жыл күнгі электронды хаттар

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	Электронды хат, ауыспалы осы шақ
Дағды	Оқылым және жазылым
Ойлау әрекеті	Құрастыру және жасау
Оқыту әдісі	Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жеке жұмыс
Дайындық	Ұсынылған хатты қолдануға немесе өзіңіз басқа хат мәтін таңдауыңызға болады.

Жүргізілу барысы

1. Сыныпқа австралиялық оқушылардың электронды хат жібергенін айтыңыз. Оларға хат мәтінін таратыңыз.
2. Оқушылар енді оларға жауап хатын дайындау қажет. Олар бұл хатты үлгі ретінде қолдана алады. Ерекшеленген сөздерді өз хаттарына қолдана алады.

Австралиядан хат

Сәлем!

Біздер Сидней қаласының 5-сынып оқушыларымыз. Жыл сайын біздің елге жаңа жылды тойлауға көптеген адамдар келіп жатады. Әдетте біздер жаңа жыл кешін ұйымдастырамыз және барлық балалар жаңа жыл түнін ұйқысыз өткізеді. Келесі күні ұйқымыз келіп шаршаймыз. Ал сендер биылғы жаңа жылды қалай тойлайын деп жатырсыңдар?

Ескерту: Егер қаласаңыз, бірігіп сынып жауабын жасауға болады. Бұл жағдайда сіз оқушылардың ұсыныстарын сұрап, оларды тақтаға жазасыз. Кейін сыныппен бірігіп түзетулер жасап, электронды хатты жақсартудың жолдарын ойластыруға болады.

5.4 Табиғи апаттар

Тілдік деңгейі	***
Тілдік мақсат	География және ауа райы тақырыбындағы сөздер
Дағды	Тыңдалым және айтылым
Ойлау әрекеті	Іріктеу, сәйкестендіру және дәлелдеу
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауға үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай топтық жұмыс
Дайындық	Табиғат апаттары туралы диаграмма суретін салыңыз

Жүргізілу барысы

1. Тақтадағы диаграммада берілген табиғи апаттардың әрқайсысының мағынасын қысқаша түсіндіріңіз. Сіз бұны жасау үшін балалардың ана тілін қолдана аласыз. 86-қорапты қараңыз.
2. Сыныпты шағын топтарға бөліп, әр топтан тақтадағы диаграмманы салуларын сұраңыз.
3. Сосын балалардан әр сөзді оқығанда сөздік қорды тыңдауларын сұраңыз. 85-қорапты қараңыз. Оларға сөздік қорды диаграммадағы табиғи апаттарға сай сұрыптауларын қалайтыныңызды айтыңыз. 86-қорапты қараңыз.
4. Балаларға әр сөздік қор бірлігін қай жерге қойғысы келетіндіктерін талқылауға уақыт беріңіз. Олар сөздік қор бірлігін диаграммадағы табиғи апаттар жанына жазады.
5. Олар бітірген соң, әр топтан жауаптарын сыныппен бөлісулерін сұраңыз. Түрлі категорияларға бірдей келетін сөздер болатыны сөзсіз, мысалы: *ыстық орман өртіне де, жанартауға да, қуаңшылыққа да* бірдей келеді. Топ өз таңдауларын дәлелдей алса, жауапты қабылдаңыз. Үлгі жауаптар 87-қорапта берілген.

Боран, құйынды дауыл, су басу, жер сілкінісі, жанартаудың атқылауы, кенеттен қалың қар жауу, цунами, қар көшкіні, құрғақшылық, сел, өрт, ыстық, т.б.

5.5 Төтенше жағдай кезінде жасалатын шаралар

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Бұйрықты сөйлем
Дағды	Зат есімдер мен етістіктерді тыңдау
Ойлау әрекеті	Ақпаратты іріктеу
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	24-кестенің 2, 3, 4-бөліктерін дайындаңыз. Етістіктер мен зат есімдер бөлігінде тек қана сандарды ғана қалдырыңыз.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларға төтенше жағдайға байланысты мәтін оқитыныңызды түсіндіріңіз. Бұл мәтін дауыл немесе циклон келе жатқанда адамдардың жасауға тиіс әрекеті жайлы. Тұратын аймағыңызға байланысты орынды сөзді таңдаңыз, мысалы: *дауыл* немесе *боран*. Оқушылардың бұл сөздің мағынасын түсінетіндігіне көз жеткізіңіз.
2. Оқушылар жұпқа бөлінеді. Бір оқушы барлық зат есімдерді тыңдауы тиіс, ал екіншісі барлық етістіктерді тыңдауы тиіс. Бұл жаттығуда етістікті тыңдау зат есімді тыңдаудан гөрі оңайырақ, сондықтан етістіктерді қабілеті төменірек оқушыларға беріңіз.
3. Енді 24-кестедегі төтенше жағдай әрекеттерін асықпай оқыңыз.
4. 24-кесте бойынша 2, 3, 4-бөліктерін оқушылар өздері тыңдай отырып, толтыруы қажет. Етістіктер және зат есімдер бөлігінде сандар ғана тұруы тиіс.
5. Оқушылар толтырған соң өзге жұптармен жауаптарын салыстырып көреді.
6. Төтенше жағдайдағы қауіпсіздік шараларына байланысты қысқа мәтін құрастырады.

24-

кесте. Дауыл/Циклон қауіпсіздік нұсқаулары

Қауіпсізді шаралары	Бос орынды толтыру	Етістіктер	Зат есімдер
Дайындық: Радио мен қол шамы батареяларын, сондай-ақ консервіленген тамақ сатып алыңыз. Үлкен бөтелкелерді ауыз суымен толтырыңыз.	Дайындық: 2 ... мен 3 ... батареяларын, сондай-ақ консервіленген 4 ... 1 .... Үлкен 6 ... ауыз 7 ... 5	1 сатып алыңыз 5 толтырыңыз	2 радио 3 қол шамы 4 тамақ 6 бөтелке 7 су
Циклон/дауыл кезінде: Радио немесе теледидарды ақпарат үшін тыңдаңыз. Үйіңіздің ең мықты жағына барыңыз, мысалы: ванна, жертөле немесе дәліз.	Циклон/дауыл кезінде: 9 ... немесе теледидарды ақпарат үшін 8 .... Үйіңіздің ең мықты жағына 10... , мысалы: 11 ... , жертөле немесе 12	8 тыңдаңыз 10 барыңыз	9 радио 11 ванна 12 дәліз

Қосымша

- Егер қосымша уақыт болса, 24-кестеде көрсетілген төтенше жағдайға ұқсас өзге төтенше жағдай кезінде жасалатын әрекеттер тізімін (зат есімдер мен етістіктер тізімін) қолдана аласыз.
- Мәтін құрастыру барысында тақтаға оқушылардың өз ұсыныстарын жазуға болады немесе оқушыларға бір-бірден жаздыруға болады. Алғашқы уақытта жасалған қателіктерге мән бермейсіз. Мәтін жазылып болған соң оқушылармен кеткен қателіктер туралы талқылау жүргізесіз. Оқушылармен қате себептерін анықтап, оларға түсіндіре отырып, түзетулер енгізесіз.

6. Салауатты өмір

6.1 Өз биіңді жаса

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Дене мүшелері, қимыл-қозғалыс етістіктері</i>
Дағды	<i>Айтылым, тыңдалым және оқылым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Жасау</i>
Оқыту әдісі	<i>Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауға үйрету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс</i>
Дайындық	<i>Оқушыларға билеуге қолайлы ән таңдаңыз.</i>

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларға бірігіп жаңа би ойлап табатындарыңызды айтыңыз. Бір музыка қойып, алғашқы қимыл түрлерін ұсыныңыз. Мысалы: *Қолдарыңды қолдарыңа қойып, саусақтарыңмен басыңдар*. Бұл сөйлемді тақтаға жазып, оқушыларға осы қимылды жасатыңыз.
2. Оқушылар жұптарымен келесі би қимылына не таңдайтындықтарын жоспарлауы керек. Кейбір ұсыныстар 25-кестеде көрсетілген. Кейін оқушылардың бірі би қимылын көрсетеді, қалғандары қайталайды. Қимылдың атауын тақтаға жазасыз.
3. Қимыл атауларын жазған кезде оқушыларға түсіндіріп, артынан ауызша қайталатып отырыңыз. Себебі кейбір оқушылар қимыл қозғалыс атауларын білмеуі мүмкін.
4. Тақтаға жазылған барлық қимыл атауларын оқушыларға оқытып, кейін ән қосып, оқушылармен бірлесіп би билеуге болады.

25-

кесте. Би қозғалыстары

Дене бөліктері	Қозғалыстар	
Қолыңды қолыңа қой	Теңселу	Жүгіру
Қолыңды желкеңе апар	Басу	Жүру
Қолыңды тізеңе қой	Бұрылу	Айналу
Қолыңды табаныңа тигіз	Ұру	Көрсету
Тізеңді мұрныңа тигіз	Шапалақтау	Қолды көтеру
Шынтақты тізіңе тигіз	Секіру	Құсша ұшу

6.2 Көркем гимнастика

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Нұсқаулар, дене мүшелері мен геометриялық фигуралар
Дағды	Айтылым және тыңдалым
Ойлау әрекеті	Нұсқауларды орындау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы
Дайындық	Тақтаға шеңбер, шаршы және үшбұрыш сызыңыз. Геометриялық фигуралар жанына атауларын жазыңыз.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларды орындарынан тұруларын сұрап, оларға 26-кестедегі нұсқаулардың бірін беріңіз. Мысалы: *Ауаға қолыңмен үлкен шеңбер сыз.* Тапсырма мақсаты оқушыларға қимыл жаттығуларын орындата отырып, оларды сергіту және дене мүшелері атауларын қайталау.
2. Олар жаттығу мақсатын түсінгенде, өзгелерге нұсқаулар беру үшін оқушылардың бірін сынып алдына шақырыңыз. Оқушы сыныпқа жаттығу орындатады, мысалы: *Оң аяғыңмен кішкентай шаршы сыз.*
3. Жаттығуларды орындатқан оқушы келесі оқушыны таңдайды.

26-

кесте. Фигураларды ауаға сызу

Оң қолыңмен	Үлкен/кішкентай ..... сыз	Шеңбер	
Сол қолыңмен		Шаршы	
Кішкентай саусағыңмен		Үшбұрыш	
Бас бармағыңмен			
Басыңмен			
Мұрныңмен			
Көздеріңмен			
Құлағыңмен			
Сол аяғыңмен			
Оң аяғыңмен			
Үлкен бармағыңмен			
Тізеңмен			

Қосымша

- Бұл тапсырманы түрлендірудің өзге бір жолы дене мүшелерін қолдана отырып, оқушыларға өз есімдерін ауаға жаздырту.

6.3 Тазалық гигиенасы

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Дене мүшелері, жеке бас тазалығы
Дағды	Айту: ырғақ, екпін
Ойлау әрекеті	Құрастыру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауды үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы

Жүргізілу барысы

1. Оқушылардан мектепке таза болып келу үшін таңертең не істеу керектігін сұраңыз. Олар іс-әрекеттерді айтқан кезде негізгілеріне баса назар аударыңыз. Мысалы, денені таза ұстау, жуыну, тісті тазалап тұру, т.б.
2. 27-кестедегі тақпақтарды пайдалана отырып, белгілі бір әуенмен орындатуға болады немесе әнді оқушылардың өздері таңдайды. Бұл тапсырмадағы мақсат оқушылардың назарын гигиена тақырыбындағы сөздерге аудару (3-баған).
3. Оқушылар тақпақтағы кеңесті әндете отырып, қимылмен көрсете алады.

27-

кесте.

Тақырыптар	Тақпақ	Гигиена тақырыбындағы сөздер
Дене бітімі	Сымбат-мүсін дегенің Бітім-көркі дененің. Сымбат – жүру әдемі, Дене қалпын тік ұстап: Көтеріп сәл кеудені, Иық жазып дұрыстап. Түзу отыр, қисаймай, Бүкіреймей, жантаймай. Күш сап бас пен арқаға, Жатып алма партаға.	Дене қалпын тік ұста Кеудені көтер Түзу отыр Қисайып отырма Бүкірейме Жантайма
Сабын мен су	Дос бол сабын, сумен сен, Жии-жии жуын сен: Таңертең де, кешке де, Жуын күндіз-түсте де, Жуын тамақ алдында, Жуын тамақ соңында, Жуын ұйықтар кезінде, Жуын тұрған мезгілде.	Таңертең, жатар алдында жуын Тамақ алдында, тамақтан кейін жуын
Тіс щеткасы	Тіс болмаса, Асты қалай шайнарысың, Тазалап жүр тісіңді. Тісті күнде екі рет Кішкене де ыңғайлы, Тазартуды ойларсың. Тіс щеткасын пайдалан. Әдет қыл бұл ісіңді: Тазалауға болмайды, Щеткасымен басқа адам.	Тісті тазала Күніне екі рет таза Тіс щеткасымен тазала

Қосымша

- Оқушыларға тазалық туралы мәтін құрастыртып немесе сурет салғызуға болады.
- Оқушылардың жасы мен тілдік деңгейіне сай өзге тақпақтарды қолдануға болады.

6.4 Тазалықты сақтау

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Тазалық тақырыбындағы сөздер
Дағды	Нұсқаулардың ретін тыңдау
Ойлау әрекеті	Еске сақтау
Оқыту әдісі	Тиянақтылықты ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларды орындарынан тұрғызасыз. 28-кестедегі бір нұсқауды оқып, оны оқушылардың қимылмен көрсетулерін сұраңыз, мысалы: *Бетіңді жу.*
2. Келесі жолы екі нұсқауды бірінен соң бірі оқыңыз. Оқушылар екі нұсқауды тыңдайды да, қимылмен көрсетеді, мысалы: *Шашыңды тара және тісіңді тазала.*
3. Әрдайым нұсқауларды тізімге бір-бірден қосып отырыңыз. Оқушылар біртіндеп өскен тізімді толықтай тыңдайды. Сіз оқуды тоқтатқан соң, өздіктерінен барлық қимылды рет-ретімен көрсетеді. Оқушы тізімді есіне сақтай алмаса отырады. Нұсқауды толық есіне сақтап қимылдарды ретімен орындаған бала жеңімпаз атанады.

28-

кесте. Тазалықты сақтау

Бетіңді жу
 Ыдысыңды жу
 Шашыңды тара
 Киімдеріңді жу
 Тісіңді тазала
 Киімдеріңді үтікте
 Аяқ киіміңді тазала
 Шұлықтарыңды жу
 Шашыңды жу
 Қолыңды жу

6.4 Аяқ іздері

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Аяқ сөзімен тіркесетін етістіктер
Дағды	Сөздік жұмысы
Ойлау әрекеті	Таңдау және зерттеу
Оқыту әдісі	Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Шағын топтық жұмыс
Дайындық	Топтарға ақ парақтар, маркерлер, сөздіктер қажет болады.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларды бірнеше топқа бөліңіз. Әр топқа маркерлер, ақ парақтар таратылады.
2. Әр топ қағаз бетіне аяқ ізінің суретін салады. Топ оқушылар аяқ ізін иллюстрация ретінде қолдана отырып, айналасына сөздер жазады.
3. Екі топ аяққа қатысты етістіктерді жазса, екі топ аяққа киетін заттардың атауларын жазады. Қажетіне қарай сөздіктерді де қолдана алады. 29-кесте үлгі ретінде ұсынылған.
4. Әр топ жасаған жұмыстарын бір-біріне таныстырады, толықтырады.

!Rogue Design and Image * IllustrationsOf.com/21832

29-

кесте.

Біздің аяғымыз не істей алады?	Біз аяғымызға не киеміз?
Жүгіру Тұру Ырғу Секіру Тебу Серуендеу Өрмелеу Сырғанау Коньки тебу Шаңғы тебу	Туфли Шұлық Бәтеңке Коньки Шаңғы Футбол аяқ киімі Роликті коньки Теннис аяқ киімі Жүгіру аяқ киімі Жүзу аяқ киімі

Қосымша

- Дәл осындай жаттығуды қол іздерін қолданып жасауға болады.

6.5 Дәрігер! Дәрігер!

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Сырқаттар, емдік заттар
Дағды	Айтылым: еркіндік, ырғақ
Ойлау әрекеті	Сәйкестендіру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы
Дайындық	Емдік заттарды тақтаға жазып қоюға болады.

Жүргізілу барысы

1. Бұл тапсырманы өлең түріндегі диалог етіп өткізуге болады. Ол үшін арнайы әуен таңдалады. Тапсырманы орындамас бұрын әуеннің сүйемелдеуімен «Менің басым ауырып тұр» дейсіз. Оқушылар «төсекке жатыңыз» деп айтуы мүмкін.
2. Осы мысалды көрсеткеннен кейін сыныпты екі топқа бөлесіз: дәрігерлер және пациенттер.
3. Пациенттер тобы әндетіп сұрақ қояды, дәрігерлер тобы әндетіп жауап береді. Оқушылар 30-кестедегі сөздерді қолдана алады.
4. Кейін топтардың рөлін ауыстырасыз.

30-

кесте. Дәрігер мен пациент

Диалог	Емдік шаралар
Дәрігер: Қалыңыз қалай? Пациент: Менің ... ауырып тұр. Дәрігер: Бұған осы ..... көмектеседі! Пациент: Рахмет дәрігер.	Пластырь, бандаж, аспирин, көз тамшылары, жөтел дәрілері, құлақ тамшылары, мұрын тамшылары, төсекке жат, тұзды суға түс, ыстық шай іш, сорпа іш.

Қосымша

- Оқушылар сырқаттарды емдеуге байланысты өз ұсыныстарын қоса алады.

6.7 Қауіпсіздік ережелері

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	Бұйрықты сөйлемдер
Дағды	Тыңдалым
Ойлау әрекеті	Сұрыптау, қорытындылау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы
Дайындық	Тақтаға ҚАУІПСІЗДІК сөзін жазыңыз. Астына тақырыпшаларын жазыңыз: Жеке, Жол, Күн, Су.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларға кейбір қауіпсіздік ережелерін оқысыз. Олар бұл ережелердің қай қауіпсіздік ережесіне жататынын анықтайды. Мысалы, жеке қауіпсіздік, жол қауіпсіздігі, күн қауіпсіздігі немесе су қауіпсіздігі.
  2. Бірінші ережені асықпай оқыңыз: *Қалпақ және ұзын жеңді жейде ки.* Оқушылар бұл ереженің қай ережеге жататынын жазады, мысалы: *күн қауіпсіздігі.*
  3. Кейін басқа ережелерді бір-бірлеп оқып шығасыз, оқушыларға жауаптарын жазуға уақыт бересіз.
- Соңында олардың жауаптарын тексеріңіз. Оқушылар тізімге көбірек ережелер қосып, қауіпсіздіктің түрлі аспектілері туралы сынып қабырғасына стенд дайындай алады.

31-

кесте. Қауіпсіздік ережелері

Қауіпсіздік ережесі	Қауіпсіздік саласы
1. Қалпақ және ұзын жеңді жейде ки.	Күн қауіпсіздігі
2. Солға (немесе оңға) қара және оңға (немесе солға) қара, қайтадан солға (немесе оңға) қара.	Жол қауіпсіздігі
3. Бассейнде ешқашан таяз жерде сүңгіме.	Су қауіпсіздігі
4. Қызыл шамға тоқта.	Жол қауіпсіздігі
5. Бөтен адамдармен сөйлеспе.	Жеке қауіпсіздік
6. Көлеңкеде отыр.	Күн қауіпсіздігі
7. Ата-анаңа әрқашан қайда кетіп бара жатқаныңды айт.	Жеке қауіпсіздік
8. Тамақ жеген соң дереу суға түспе.	Су қауіпсіздігі

Қосымша

- Бұл жаттығудан соң қауіпсіздік ережелерін талқылап себебін анықтауға болады.
- Сіздің жергілікті мекеніңізге сай басқа да мәселелер мен ережелер болуы мүмкін, мысалы: қар қауіпсіздігі, жануарлар қауіпсіздігі, үй қауіпсіздігі, ойын алаңы қауіпсіздігі. Сол себепті кестедегі сөйлемдерді ауыстыра аласыз.

6.8 Демалыс

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	Салыстырмалы және күшейтпелі шырай, себебі.
Дағды	Айтылым
Ойлау әрекеті	Сұрыптау
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдауға үйрету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	Тақтаға 32-кестеде көрсетілген барлық демалыс шараларын тізіп жазыңыз.

Жүргізілу барысы

1. Оқушылар тақтада көрсетілген демалыс күнгі шараларды оқиды.
2. Олардан қай жаттығу ең пайдалы, ал қайсысы ең пайдасыз екенін айту сұралады. Бұл туралы біраз пікірталас болуы мүмкін. Оқушыларға идеяларымен бөлісуге мүмкіндік беріңіз және 32-кесте берілген сөйлем бөліктерін қолданып, өз ойларының себептерін көрсету қажет.
3. Оқушылар жұпта сын есім шырайларын қолдана отырып, ең пайдайлы демалыс шараларының рейтингісін жасау керек.
4. Кейін жауаптарын өзге жұптармен бөлісе отырып талқылайды.

Ескерту: Бұл жерде біржақты жауап жоқ, алайда олар денсаулығына пайдалы жағын назарға алу керек. Жаттығу мақсаты – пікірталас тудыру және оқушыларға таңдау себептерін дәлелдету.

32-

кесте. Демалыс шаралары

		Сөйлем бөліктері
Камерамен суретке түсіру	Гитарада ойнау	Мен ... өте пайдалы деп ойлаймын, себебі ... Мен.....қарағанда пайдалырақ деп ойлаймын, себебі ...
Музыкаға билеу	Қаланы аралау	
Дүкен аралау	Баскетбол ойнау	
Кино қарау	Компьютер ойындарын ойнау	

Қосымша

- Сіз демалыс күнгі шаралар туралы сынып сауалнамасын жүргізе аласыз. Оқушылар сауалнама нәтижесі бойынша диаграмма дайындайды.
- Кестедегі демалыс шараларына оқушылар өз ұсыныстарын қоса алады.

7. Көңіл-күй

7.1 Біздің көңіл-күйіміз

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Көңіл сөзімен байланысты тіркестер
Дағды	Айтылым, жазылым
Ойлау әрекеті	Мысалдар келтіру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай топтық жұмыс
Дайындық	Көңіл сөзіне байланысты тіркестер тізімі

Жүргізілу барысы

1. Оқушылар көңілсіз, көңілді сияқты қарапайым сөздермен таныс болғандықтан, оларға бұл сөздердің өзге де қолданысын беруге болады.
2. Сынып оқушылары алты-алтыдан бірнеше топқа не жұпқа бөлу қажет.
3. Оқушыларға кестеде ұсынылған «көңіл» сөзіне байланысты тіркестер таратылады. Оқушылар сөздікті қолдана отырып бұл сөздің мағынасын табады, мысалдар келтіреді.
4. Оқушылар сыныпқа өздеріне бөлінген сөздерді таныстырады, мысалдар келтіреді.
5. Оқушылар осы ұғымдарға байланысты өздерінің ойларымен, өмірден алған мысалдарымен бөліседі.

6. Жұпта осы сөздерге байланысты сұрақтар дайындап (кестедегідей), сауалнама жүргізеді.

33-

кесте.

Тіркестер	Сұрақ құрастыру	Сөйлем үлгілері
Көңілі қалу	Біреуден көңілің қалған кез болды ма?	Досымнан көңілім қалды, уәдесіне тұрмайды.
Көңілі көтерілу	Ән салғанда көңілің көтеріле ме?	Би билеген кезде көңілім көтеріледі.
Көңілін аулау	Ренжіген адамның көңілін қалай аулайсың?	Біреу ренжіп жүрсе қызықты әңгіме айтып көңілін аулауға тырысамын.
Көңіл бөлу	Достарыңа көңіл бөліп жүрсің бе?	Достарыма хабарласып тұрамын, сөйтіп үнемі көңіл бөліп тұрамын.
Көңілі шалқу	Көңілі шалқып қуанған адамды көрдің бе?	Ағам оқуға түскен кезде, көңілі шалқып қуанған.

Қосымша

- Оқушыларға «көңіл» сөзіне байланысты өзге де іздену жұмыстарын беруге болады. Мысалы, көңіл кірі, көңіл кешу, көңіл жүгі, көңіл ашу, көңіл көзі, көңіл рахаты, көңіл жұмбағы, көңілді тыю, көңілсіз құлақ, қара көңіл, ақ көңіл, қам көңіл, тоқ көңіл, жай көңіл, суынған көңіл, құс көңіл, қайғылы көңіл, есер көңіл, мазасыз көңіл, талапты көңіл, жаралы көңіл, т.б.сөздері.

7.2 Түсініктеме хат

<i>Тілдік деңгейі</i>	**
<i>Тілдік мақсат</i>	Апта күндері, сырқат түрлері
<i>Дағды</i>	Жазылым
<i>Ойлау әрекеті</i>	Түсіндіру
<i>Оқыту әдісі</i>	Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау
<i>Қарым-қатынас түрі</i>	Үлкен сыныптарға сай жеке жұмыс
<i>Дайындық</i>	34 кестедегі хатты көрсету үшін сынып постерін жасаңыз.

Жүргізілу барысы

1. Оқушылармен ауырып қалып, мектепке келе алмай қалған кездері туралы сөйлесіңіз.
2. Оқушылар сабаққа келе алмау себебін көрсетіп, түсініктеме хат жазатын болады.
3. Оқушылардың назарын постердегі хат үлгісіне аударыңыз. Қабілеті төмен оқушылар бос орындарға бір сөзден тұратын жауаптар жазады, ал қабілеті жоғары оқушылар өздерінің сабаққа келмеу себептерін толық жазулары тиіс.
4. Оқушылар түсініктеме хаттарын аяқтаған соң, жұптық бағалау ұйымдастырыңыз. Бір-бірінің жұмыстарын тексеру кезінде грамматикаға, пунктуацияға, сөздердің орынды қолданылуына және түсініктеме хат үлгісінің сақталуына мән берудері қажет.

Мерзімі: .....

Құрметті .....

Мен (Қашан? Қай күні?)..... мектепте болмағаным үшін кешірім сұраймын. Менің..... (Тісің ауырды ма? Ішің ауырды ма?)

Сіздің оқушыңыз
..... (Сенің атың)

Қосымша

- Хат үлгілерін үйреткен кезде, хат үлгісін көрсете отырып, оның ерекшелігіне, құрылымына оқушылардың назарын аударту қажет. Сонымен қатар белгілі бір хат түрлерінде кездесетін сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлем үлгілерін оқушыларға көрсету керек.

7.3 Сезім мүшелері

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Сезім мүшелері
Дағды	Айтылым
Ойлау әрекеті	Құрастыру
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай топтық жұмыс
Дайындық	Тақтаға сезім мүшелері мен атқаратын қызметтерін араластырып жазыңыз, оқушылар оларды сәйкестедіретін болады. Мысалы, көру мүшесі - көз; есту мүшесі - құлақ; иіс сезу мүшесі - мұрын; сипап сезу (түйсіну) мүшесі - тері; дәм сезу мүшесі — тіл.

Жүргізілу барысы

1. Сынып оқушыларын бес адамнан тұратын топқа бөліп, әрқайсысына сезім мүшелерінің түрлерін бөліп беру қажет.
2. Оқушылар ұсынылған тапсырмаға байланысты жағымды және жағымсыз жағдайларды естеріне түсіріп, жазып отырулары қажет. Кейін топ оқушылары жұмыстарын жинақтап постер құрастырады, бір-біріне таныстырады. Мысалы, *Мен бірде гүл көрдім. Ол әдемі болатын. Оның иісі керемет.*
3. 35-кестені үлгі ретінде және сезім мүшелерінің атқаратын қызметіне байланысты жаңа сөздерді, дайын тіркестерді үйретуге болады.

35-

кесте.

Дене мүшелері	Етістіктер	Сөйлем бөліктері	Жағымды жағдай	Жағымсыз жағдай
Көз	Көру, тамашалау, байқау	Бірде мен ... көрдім. Ол ... болатын.	гүл/әдемі	кино/ басты кейіпкер көріксіз
Мұрын	Иіскеу, иісін сезу	Кеше мен ... иіскеп көрдім. Ол ... екен.	алманы/дәмді	ботқаны/бұзылған
Құлақ	Есту, тыңдау	Таңертең мен ... тыңдадым Ол ... екен.	ән/көңіл көтереді	клип/мағынасыз
Тіл	Дәмін сезу, дәмін тату	Қонақта мен ... дәмін таттым. Ол ... болатын	балмұздақ/тәтті	лимон/қышқыл
Қол	Сипау, ұстау	Бірде мен ... сипап көрдім Оның ... екен.	мысық/жұмсақ	тасбақа/ сауыты қатты

Қосымша

- Кестені үлгі ретінде қолдануға болады, қабілеті төмен оқушылар осы кестені қолданып жаза алады. Қабілеті жоғары оқушылар өз мысалдарын қосып, толық сөйлем құрастырып жазады. Ең бастысы сезім мүшелеріне байланысты сезу, қимыл етістіктерін орынды қолдану.

7.4 Оқыс оқиға

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Жедел жәрдем тақырыбына байланысты сөздер
Дағды	Жазылым және айтылым
Ойлау әрекеті	Оқиғаны рет-ретімен баяндау
Оқыту әдісі	Тиянақтылықты ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	Мезгіл үстеулерін тақтаға жазып қою керек. Мысалы, алдымен, сосын, содан соң, ... кейін, соңында, т.б.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларға 36-кестедегі бірінші баған беріледі. Оқушылар бағандағы сөздерді оқи отырып, оқиға ретін құрастыру қажет. Оқыс оқиғаны құрастыру барысында мезгіл үстеудің мысалдарын орынды қолдану қажет. Мысалы: *Алдымен не болды? Сосын не болды? Одан соң не болды?*
2. Тапсырманы жұпта немесе топта ұйымдастыруға болады.
3. Бұл тапсырманы орындауға белгілі бір уақыт белгілеңіз. Оқушылар оқиғаны құрастырғаннан кейін сынып алдында таныстырады.

36-

кесте

Аралас сөздер	Оқиға реті
Дәріханашы, сынған аяқ, дәрігер, жедел жәрдем, оқыс оқиға, дәрі-дәрімек, тұманды ауа райы, аурухана.	Тұманды ауа-райы → оқыс оқиға → сынған аяқ → жедел жәрдем → аурухана → дәрігер → дәріханашы → дәрі-дәрімек.

Қосымша

- Оқушыларға осы оқиға негізінде әңгіме құрастыруға болады. Ең бастысы мезгіл үстеуді дұрыс қолдана отырып, оқиға ретін жүйелі баяндап шығу керек.

- Оқушылар осы тапсырма негізінде спорт немесе өрт туралы оқыс оқиғаға байланысты аралас сөздер кестесін дайындап, сыныптастарына бере алады.
- Сонымен қатар фактілі оқиға баяндалған мәтін үлгілерін де беруге болады. Бұл тапсырмаларды орындамас бұрын оқушыларға жедел жәрдем, оқыс оқиға тақырыбындағы сөздерді беру қажет.

7.5 Тілек хатын дайындау

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Сырқат тақырыбына байланысты сөздер, тілектер</i>
Дағды	<i>Жазылым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Құрастыру</i>
Оқыту әдісі	<i>Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай жеке жұмыс</i>
Дайындық	<i>37-кесте негізінде постер дайындау керек.</i>

Жүргізілу барысы

1. Оқушылармен бірге сыныптастарының бірі ауырып қалған кезде оған тілек хатын дайындау қаншалықты маңызды екенін талқылаңыз.
2. Сыныпқа хат үлгісінің постерін көрсетіңіз. Тақтаға оқушылардың да ұсыныстарын жазып қойыңыз.
3. Алғашқы хат үлгісін оқушылармен бірлесіп дайындап көріңіз. Кейін оқушылар тілек хатын өздері дайындайтын болады. Хатты дайындау барысында қажетті сөз тіркестерімен де таныстырыңыз.
4. Жұптық бағалауды ұйымдастырыңыз. Оқушыларға хаттың сауатты жазылғанына мән берулері қажет.

37-

кесте. Хат үлгісі

Мерзімі .....

Құрметті .....

Біз сенің

.....

..... естігенде уайымдадық.

Біз барлығымыз сені сағындық және

..... **деп үміттенеміз.**

..... **(мектеп атауы)**

Ізгі тілекпен ең жақын достарың .....

Хатқа қажетті сөз тіркестері:

Біз сенің ..... естігенде қаймықтық:
аурып қалғаныңды

- ішіңнің ауырғандығын
- басыңның ауырғандығын

Біз ..... үміттенеміз

- * жуырда тәуір боласың деп
- * жуырда мектепке келесің деп
- * жуырда ауруханадан шығасың деп

Біз сенің ..... естігенде уайымдадық:

- аяғыңның сынғанын
- оқыс оқиғанды

Қосымша

- Сыныпта кейбір оқушының кенеттен ауырып сабаққа келе алмай қалған жағдайлары болса, оқушыларға хат дайындатып, сыныптасына жібертуге болады.
- Мұндай хатты дайындау оқушылар арасындағы мейірімділік пен жанашырлықты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

7.6 Сыныптас туралы пікір

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	<i>Мінездеме жасау, сипаттау</i>
Дағды	<i>Жазылым</i>
Ойлау әрекеті	<i>Құрастыру</i>
Оқыту әдісі	<i>Шығармашылықты ынталандыру – қателерді қабылдау</i>
Қарым-қатынас түрі	<i>Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы</i>
Дайындық	<i>38-кестедегі мысалдарды тақтаға жазып қойыңыз.</i>

Жүргізілу барысы

1. Бұл тапсырма арқылы оқушылар арасында жақсы қарым-қатынасты қалыптастыруға болады.
2. Ең алдымен әр оқушыға ақ қағаз беріледі. Қағаз бетін үш бөліктен тұратын кесте сызылады. 38-кестені үлгі ретінде қолдануға болады.
3. Оқушылар қағаз бетіне өз есімдерін жазады. Алдымен парақтарын оң жақта отырған оқушыға береді, ол осы оқушының сипаттамасын жазады. Екінші оқушыға береді, ол мінездемесін жазады. Үшінші оқушы жақсы қасиеттерін (қабілеттерін, дағдыларын) жазады.
4. Бұл тапсырмаға барлық оқушы қатысу керек. Оны әртүрлі жолдармен ұйымдастыруға болады: шеңбер бойынша, топ бойынша, т.б.
5. Тапсырма аяқталған оқушыларға парақтары қайтарылады. Олар оқып танысқаннан кейін, сынып қабырғасына іліп қойыңыз.

38-

кесте

Сипаттама үлгілері: Сенің ... Сен ...	Мінездеме үлгілері: Сен ... адамсың/ жансың.	Қабілеттері сипаттау үлгілері: Сен ...
Сенің шашың әдемі әрі ұзын.	ақылды керемет	допты жақсы ұстай аласың, лақтыра аласың.
Сенің көзің мөлдір әрі қара түсті. Сенің қолың кішкентай әрі жұмсақ. Сенің әдемі, түзу, ақ тістерің бар. Сен ұзын бойлы әрі сымбаттысың.	жақсы мейірімді ашық сабырлы кеңпейіл жомарт	суреттерді жақсы саласың. сабақты өте жақсы оқисың. жақсы ән айтасың. әдемі би билейсің. шахматты жақсы ойнайсың. есепті жақсы шығарасың.

Қосымша

- Оқушыларға мінездеме, жеке қасиеттерін сипаттауға байланысты әдеби тіркестерді, тұрақты тіркестерді ұсынуға болады.

8. Тағамдар

8.1 Тамақтану диаграммасын сипаттау

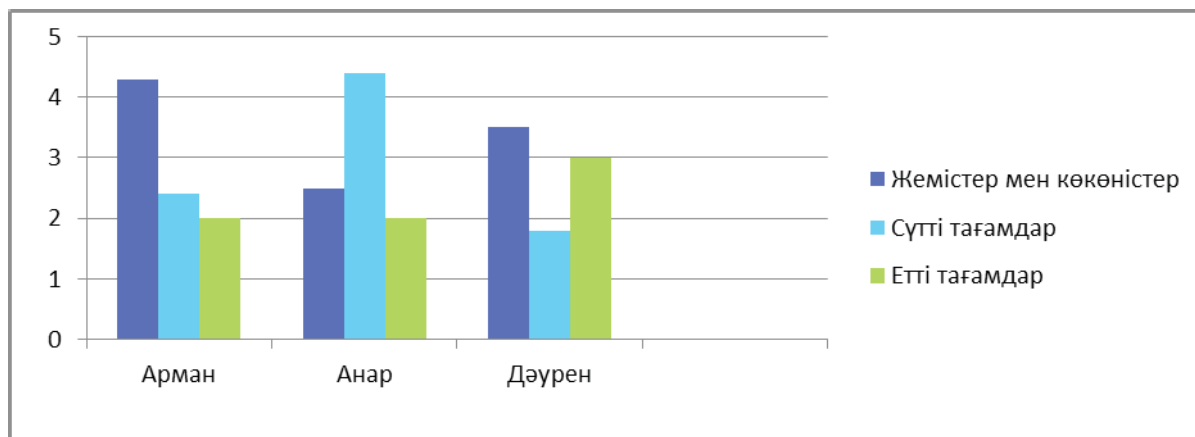
Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Салыстырмалы және күшейтпелі шырай, диаграмманы сипаттау.
Дағды	Жазылым
Ойлау әрекеті	Талдау
Оқыту әдісі	Шығармашылыққа ынталандыру – қателерді қабылдау
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	39-кестедегі диаграмма мен сөйлем үлгілерін тақтаға жазып қою қажет.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларға 39-кестедегі диаграмма беріледі. Оқушылар Арман, Анар және Дәуреннің бір күнгі тамақтану ерекшелігін анықтайды.
2. Оқушылар жұпта диаграммадағы ақпаратты зерттейді, салыстырады. Сыныптастарымен ауызша ой бөліседі. Тақтада көрсетілген сөйлем үлгілерін қолдана алады.
3. Оқушыларға түсінікті болу үшін мұғалім олармен бірлесе отырып, ауызша сөйлем құрастырып көреді. Мысалы, бұл диаграммада үш оқушының бір күннің ішінде тамақтың қай түрлерін қолданатыны көрсетілген. Арман Анарға қарағанда жемістер, көкөністермен көбірек тамақтанады.
4. Талқылап болған соң, оқушылар жұпта диаграммадағы ақпарат бойынша мәтін құрастырады.
5. Оқушылар бірінші абзацта диаграмма туралы жалпы мәлімет жазады. Екінші және үшінші абзацтарда ұсынылған мәліметтерді салыстырып, талдап жазады.

39-

кесте. Бір күнгі тамақтану диаграммасы

Үлгі сөйлемдер:

Анар мен Арман етті тағамдарды өзге тамақ түрлеріне қарағанда аз қолданады. Ал Дәурен өз құрбыларымен салыстырғанда етті тағамдарды көбірек жейтін болып шықты.

Қосымша

- Төменгі сынып оқушылары үшін диаграмманы салыстырмалы шырайды қолдана отырып, қарапайым түрде сипаттаса да жеткілікті.
- Ал жоғары сынып оқушылар сандық мәліметті қолдана отырып, сипаттауы қажет.

8.2 Тамақтану пирамидасы

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Диаграмма құрастыру, тамақ түрлерінің атаулары
Дағды	Детальді тыңдалым, дұрыс жазу
Ойлау әрекеті	Ақпаратты сұрыптау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	Тақтаға тамақ пирамидасын сызыңыз. 40-кестені қараңыз.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларды тамақтану пирамидасымен және оның әр бөлігінде орналасқан тамақ түрлерімен таныстырыңыз. Кейбір тамақ түрлеріне мысалдар беруге болады.
2. Оқушылар тамақтану пирамидасын көшіріп жазып алады және тамақ түрлерін жазуға бос орындар қалдырады.
3. 40-кестедегі әр категория бойынша тамақ түрлерін бір-бірден араластырып оқисыз. Ал оқушылар оқылған сөздерді тамақ категориясы бойынша пирамида бөліктеріне жазады.
4. Тапсырманы аяқтаған соң оқушылар бір-бірінің жауаптарын тексереді.

40-

кесте. Диаграмма: тамақтану пирамидасы

Тамақтану пирамидасы	Тамақ түрлері мен категориялары
	<p>Тәтті тағамдар: Печенье, бәліш, шоколад, джем, лимонад, кәмпіт.</p> <p>Сүт, ет өнімдері, жұмыртқа: Май, ірімшік, тауық, балық, сүт, шұжық, жұмыртқа.</p> <p>Жеміс және көкөністер: Алма, банан, сәбіз, лимон, манго, пияз, апельсин, бұршақ, алмұрт, ананас, картоп, қызанақ, қарбыз, қырыққабат.</p> <p>Дәнді дақыл өнімдері: Нан, ұн, паста, күріш, астық, тары.</p>

Қосымша

- Оқушылар тамақтану диетасына байланысты немесе өз қалауы бойынша тамақтану пирамидасын құрастыра алады.
- Кестеде көрсетілген тамақ түрлерінің қатарын толықтыруға болады.
- Сонымен қатар пирамидада көрсетілген тағамдардың адам ағзасына пайдасы жөнінде оқушылармен зерттеу жүргізуге болады және өздері ең пайдалы, дұрыс деп санайтын тамақтану пирамидасын жасай алады. Тамақтану пирамидасын қолдана отырып, оқушыларға тағамға байланысты жаңа сөздер үйретуге болады.

Менің үйім

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Реттік сан есімдер және үй заттары.
Дағды	Детальді тыңдау, дұрыс жазу
Ойлау әрекеті	Анықтау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай барлық сынып жұмысы

Жүргізілу барысы

1. Алдымен 41-кестемен танысып шығыңыз.
2. Бұл детальді тыңдалымға арналған тапсырма. Оқушыларға алдымен нұсқаулық беріп, кейін жиһаздар тізімін оқисыз. Оқушылар аталған тізімнен санның реті бойынша тұрған сөзді жазып алады. *Мысалы, екінші сөзді жаз деген нұсқаулықты айтасыз. Тізімді оқисыз: үстел, орындық, диван. Оқушылар «орындық» деген сөзді жазып алады.*
3. Осылай етіп кестеде берілген тізімді рет-ретімен алдын ала нұсқаулық бере отырып оқып шығасыз. Оқушыларға сөзді жазып алуға уақыт керек болады. Тізімді бір қалыпты жылдамдықпен оқу қажет.
4. Тапсырма аяқталған соң оқушылар жұпта бір-бірінің жауаптарын тексеріп көреді. Мұғалім дұрыс жауабын айтады. Қиындық келтірген сөздердің жазылуына мән береді.
5. Оқушылармен тапсырма, оның қиындығы туралы талқылау жүргізуге болады.

41-кесте

Реттік сан бойынша нұсқаулық	Үй жиһаздарының тізімі
Үшінші сөзді жаз.	Сағат, теледидар, орындық
Екінші және бесінші сөзді жаз.	Телефон, шкаф , кілем, шам, ванна .
Екінші, төртінші және бесінші сөзді жаз.	Төсек, кресло , бақша, айна , кітап сөресі , үстел.
Үшінші, алтыншы, жетінші және тоғызыншы сөзді жаз.	Камера, шам, радио , төсек, телефон, диван , терезе , орындық, есік , ванна.
Екінші, төртінші, бесінші, сегізінші және оныншы сөзді жаз.	Кілем, бақша , кітап сөресі, теледидар , сағат , төсек, есік, үстел , камера, қорап .

Қосымша

- Бұл тапсырманы өзге де тақырыптағы сөздерді бекіту немесе тексеру үшін қолдануға болады.
- Үй жиһаздары тізімін қажетіне қарай өзгертуге болады.
- Оқушыларға қиындық келтіреді деген сөздерді алдын ала үйретіп алған дұрыс.

Менің бос уақытым

Тілдік деңгейі	*
Тілдік мақсат	Нақ осы шақ, қалып етістіктері
Дағды	Айтылым
Ойлау әрекеті	Анықтау және есте сақтау
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай шағын топ жұмысы

Жүргізілу барысы

1. Сыныпты үш-үштен топқа бөліңіз. Әр топ бос уақытында айналысатын іс-әрекеттер туралы талқылай отырып, әр оқушы хобби түрлері ішінен үшеуін таңдап алуы қажет.
2. Әр топтан бір оқушыдан шығып, бос уақытында айналысатын хоббиді қимыл, мимикамен көрсетеді. «Мен не істеп жатырмын?» деп сұрақ қояды, ал оқушылар оның қандай хобби екенін табады.
3. Оқушылар хоббидің немесе іс-әрекеттің қай түрі екен анықтай отырып, қалып етістіктерді нақ осы шақта дұрыс қолдана білуі керек. Оқушылар қимылмен көрсетіп жатқанда, әрбір топты аралап, қалып етістіктерді дұрыс қолдануына назар аударыңыз.

42-кесте

Сен ... жатырсың (отыр, тұр, жүр): теледидар қарап, компьютер ойындарын ойнап, велосипед теуіп, футбол ойнап, бадминтон ойнап, кітап оқып, бейсбол ойнап, баскетбол ойнап, қуыршақ ойнап, бассейнде жүзіп, сурет салып, ән айтып, камерамен суретке түсіп, гитара ойнап, CD тыңдап, пианино ойнап.

Қосымша

- Бұл тапсырманы мимика орнына сурет салдыру арқылы ұйымдастыруға болады.

Менің сүйікті телебағдарламам

Тілдік деңгейі	**
Тілдік мақсат	Сауалнама, сұрақтар қою
Дағды	Айтылым: тиянақтылық және еркін сөйлеу
Ойлау әрекеті	Мысалдар келтіру
Оқыту әдісі	Тиянақтылыққа ынталандыру – қателерді түзету
Қарым-қатынас түрі	Үлкен сыныптарға сай жұптық жұмыс
Дайындық	43-кестенің көшірмесін дайындау керек.

Жүргізілу барысы

1. Оқушыларды бірнеше жұпқа бөліп, сауалнама сұрақтарын үлестіріп беріңіз.
2. Бір оқушы сауалнама сұрағын қояды, ал екінші оқушы жауап беру барысында дайын шаблонды қолдана алады.
3. Оқушылардың сұрақтарды дұрыс қойып, дұрыс жауап беріп жатқандығын тексеріңіз.
4. Жұптардың рөлін ауыстыруға болады немесе өзге жұптармен алмастыруға болады.

5. Оқушылар бес адаммен сұхбат жүргізеді. Олар бұл тапсырманы аяқтаған соң сауалнама қорытындысын айтады, ең сүйікті бағдарламаны анықтайды. *Мысалы, Бес баланың төртеуі ... көреді. Олар оны әр ... сайын көреді. Олар оны ... үшін жақсы көреді.*
6. Сонымен қатар сауалнама қорытындысы бойынша диаграмма жасауға болады.

43-кесте. Сауалнама

Сауалнама сұрақтары	Сауалнама жауаптарына үлгі
1. Сенің ұнататын теле бағдарламаң қандай?	1. Менің ұнататын телебағдарламам .....
2. Ол теледидарда қай уақытта болады?	2. Ол теледидарда..... болады.
3. Ол нешеде басталады?	3. Ол.....басталады.
4. Ол қай арнада болады?	4. Ол.....арнасында болады.
5. Сен оны қаншалықты жиі көресің?	5. Мен оны әр..... сайын көремін.
6. Сен оны неге ұнатасың?	6. Мен оны ..... үшін ұнатамын.

Қосымша

- Сауалнама мазмұнын сынып деңгейіне сай өзгертуге болады.
- Сауалнама нәтижесі бойынша қысқаша ақпараттық мәтін құрастыруға болады.